

Ruimte voor binnensport in Gorinchem

Björn Schadenberg

Remco Hoekman

Ruimte voor binnensport in Gorinchem

in opdracht van gemeente Gorinchem

Björn Schadenberg
Remco Hoekman

Mulier Instituut
sociaal-wetenschappelijk sportonderzoek

*Postbus 85445 | 3508 AK Utrecht
Herculesplein 269 | 3584 AA Utrecht
T +31 (0)30 721 02 20 | I www.mulierinstituut.nl
E info@mulierinstituut.nl | T @mulierinstituut*

Inhoudsopgave

Managementsamenvatting	7
1. Inleiding	11
2. Situatie in Gorinchem	13
2.1 Aanbod binnensportruimte	13
2.2 Behoeftte binnensportruimte	17
2.3 Bezetting binnensportruimte	20
2.4 Huurtarieven binnensportruimte	26
2.5 Samenwerkingsverbanden binnensport	28
2.6 Conclusies & aanbevelingen	30
3. Perspectief op huurtarieven	33
3.1 Sporthallen	33
3.2 Gymzalen	36
3.3 Zwembaden	37
3.4 Conclusie & aanbevelingen	37
4. Toekomstperspectief	39
4.1 Relevante ontwikkelingen en prognoses	39
4.2 Capaciteitsbehoefte	42
4.3 Binnensportsamenwerking	43
4.4 Tarievenstelsel	44
4.5 Conclusies & aanbevelingen	44
Bijlage 1 - Afstanden van onderwijslocaties tot binnensportaccommodaties	47

Managementsamenvatting

Aansluitend op het visietraject GO2032 van de gemeente Gorinchem is de wens ontstaan om ook tot en met 2032 een toekomstperspectief te hebben voor het sportaccommodatiebeleid, met name waar het gaat om de binnensport. De gemeente Gorinchem heeft het Mulier Instituut opdracht gegeven om onderzoek te doen naar de behoefte aan binnensportruimte tot en met 2032 en de tariefstelling van de accommodaties. Het doel van het onderzoek is om te komen tot aanbevelingen voor een goede en efficiëntere afstemming tussen vraag en aanbod van de binnensportaccommodaties en het verbeteren van het tarievenstelsel, en tot informatie voor het verbeteren van de onderlinge samenwerking van de binnensportverenigingen.

Huidige vraag en aanbod

De gemeente Gorinchem telde in 2016 circa 35.250 inwoners. Op basis van landelijke cijfers wordt geschat dat circa 4.500 inwoners in 2016 gebruik hebben gemaakt van sporthallen, en circa 1.600 van gymzalen (bewegingsonderwijs buiten beschouwing gelaten). Het aanbod aan binnensportruimte in Gorinchem bestaat uit drie gemeentelijke sporthallen (De Hoefslag, Oosterblik en Van Rappardhal), één particuliere sportzaal en 21 gymzalen (waarvan acht gemeentelijke). De niet-gemeentelijke binnensportruimtes zijn op één na niet te huur voor derden (inwoners of sportverenigingen), maar worden alleen gebruikt voor het bewegingsonderwijs van de desbetreffende scholen.

Gelet op het aantal inwoners is in Gorinchem relatief veel binnensportruimte beschikbaar. In principe is er sprake van een overcapaciteit van één sporthal, maar daar staat tegenover dat de gemeente Gorinchem geen sportzalen (standaardafmeting 28 bij 22 meter) kent die beschikbaar zijn voor sportverenigingen, waardoor de druk op de sporthallen wordt verhoogd en de drie aanwezige sporthallen een passend aanbod zijn. Daarbij speelt mee dat de realisatie van de derde sporthal (De Hoefslag) gekoppeld is aan de behoefte hiertoe vanuit bewegingsonderwijs voor het voortgezet onderwijs. De gemeente Gorinchem telt verder relatief veel gymzalen, maar dat is een logisch gevolg van het tekort aan sportzalen, waardoor meer gymzalen voor bewegingsonderwijs nodig zijn. Verder speelt mee dat er relatief veel voortgezet onderwijs in Gorinchem wordt aangeboden, waardoor sprake is van een grote behoefte aan ruimte voor bewegingsonderwijs.

Er is geen wettelijke taakstelling in het voorzien van sportruimte voor het beoefenen van (georganiseerde) sport. Deze taak heeft de gemeente Gorinchem wel ten behoeve van het bewegingsonderwijs. Door de aanwezigheid van 21 gymzalen, één sportzaal en drie sporthallen, en de spreiding ervan, slaagt de gemeente Gorinchem erin om voor alle scholen te voorzien in ruimte voor bewegingsonderwijs binnen de hiertoe in de 'Verordening voorzieningen huisvesting onderwijs gemeente Gorinchem 2016' gestelde afstand. Wel wordt geconstateerd dat de huidige capaciteit (aantal beschikbare zaaldelen) voor het bewegingsonderwijs mogelijk knelt met de behoefte aan binnensportruimtes van de Gorinchemse scholen.

Ondanks de aanwezigheid van relatief veel binnensportruimte, gegeven het aantal inwoners, geven de binnensportverenigingen aan knelpunten te ervaren in de beschikbare binnensportruimte. In de bezetting van de sporthallen is dit overigens maar deels terug te zien. Vooral de bezetting van De Hoefslag biedt nog veel ruimte voor extra verhuur. Knelpunten doen zich alleen in het winterseizoen tijdens de piekuren (19.00-21.00 uur) voor, wanneer ook buitensporten trainen of in binnensportaccommodaties een competitie afwerken. Buiten deze periode en buiten de piekuren is er voldoende ruimte om meer uren te huren. Verenigingen geven echter te kennen dat ze niet in staat zijn

om buiten de piekuren te huren, omdat ze dan geen (gekwaliceerd) kader beschikbaar hebben of doordat hun leden op dat tijdstip niet in staat of bereid zijn om te sporten. Hiermee zijn de ervaren knelpunten deels terug te voeren op organisatorische vraagstukken.

Toekomstige vraag

De verwachting is dat Gorinchem er tot 2032 ongeveer 1.000 inwoners verkrijgt. De bevolking zal in 2032 voor een groter gedeelte uit 65-plussers bestaan, aangezien alleen in deze leeftijdsgroep een bevolkingsgroei plaatsvindt. Het aantal inwoners in de andere leeftijdsklassen neemt af. De bevolkingsgroei heeft geen invloed op de behoefte aan binnensportaccommodaties, omdat de groep 65-plussers maar beperkt gebruikmaakt van de binnensportaccommodaties in vergelijking met de jongere leeftijdsgroepen. De binnensportverenigingen in Gorinchem zien desalniettemin nog wel kansen om in ledental te groeien. Toch is de verwachting dat de behoefte aan binnensportruimte in de toekomst (2025 en 2032) niet hoger zal zijn dan in 2016 het geval is. Voor sportdoeleinden kan het desondanks wenselijk zijn om bij toekomstige nieuwbouw of grootschalige renovatie van gymzalen te bezien of het vervangen van één of meerdere gymzalen door één sportzaal tot de mogelijkheden behoort. Hiermee nemen de mogelijkheden voor sportgebruik toe, waardoor sportverenigingen de gewenste extra uren kunnen huren en het biedt ook meer mogelijkheden voor bewegingsonderwijs waar gymzalen nu een hoge bezetting overdag laten zien. Voor de toekomst blijft de behoefte van bewegingsonderwijs redelijk constant met een lichte daling in het leerlingaantal van de scholen in de gemeente Gorinchem tot 2032. Belangrijk uitgangspunt bij een ruimtelijke aanpassing is wel dat de gemeente blijft voldoen aan de taakstelling uit de Verordening voorzieningen huisvesting onderwijs gemeente Gorinchem 2016 om binnen de vastgestelde afstand te voorzien in ruimte voor bewegingsonderwijs.

Tarieven binnensportaccommodaties

De gebruikers van de sporthallen vinden dat de gehanteerde tarieven voor de sporthallen (te) hoog zijn. In vergelijking met andere gemeenten blijkt het basistarief voor sporthallen weliswaar laag te zijn, maar door de beperkte korting (8%) die in Gorinchem aan de verenigingen wordt geboden, zijn de verenigingen in Gorinchem per saldo duurder uit. Hiermee bevestigt de benchmark het gevoel van de verenigingen. Met een grotere korting op het basistarief kan het tarief voor verenigingen in Gorinchem meer in lijn komen met het gemiddelde van de andere gemeenten.

De tarieven van de gemeentelijke gymzalen worden normaal gevonden. Uit de benchmark met andere gemeenten stellen we vast dat Gorinchem aan sportverenigingen een relatief laag bedrag vraagt voor seizoenuur van een gymzaal. Waar het gaat om zwembaden, is in de gemeente Gorinchem sprake van een tarief dat licht hoger is dan dat van de gemeenten uit de benchmark.

In Gorinchem is (nog) geen sprake van tariefdifferentiatie waarbij de zogeheten daluren een lager tarief kennen dan de piekuren om het gebruik in deze daluren te stimuleren. Of een lager tarief voor daluren ook een betere spreiding van het gebruik gaat opleveren, is niet zeker. De verenigingen geven zelf aan dat een lagere prijsstelling voor de daluren niet direct zal leiden tot een betere spreiding van de huuraanvragen. Dit vooral vanwege het eerder genoemde probleem om (gekwaliceerd) kader en leden te vinden die dan kunnen.

De gemeente Gorinchem kent een aanvullende subsidieregeling voor de accommodatiekosten van sportverenigingen wanneer die voor een vereniging boven de 100 euro per lid per jaar uitkomen. We constateren dat deze subsidieregeling nog niet ver genoeg is uitgewerkt. Het is nu mogelijk dat deze regeling inefficiënt gebruik van de binnensportruimte in de hand werkt omdat verenigingen die rond of

boven dit bedrag aan accommodatiekosten zitten, zonder kosten extra uren zouden kunnen huren. Er wordt in de subsidieregeling niet gesproken over een verplichting om de noodzaak van extra uren aan te tonen of een voorrangregeling bij extra uren voor betalende verenigingen. Verder speelt mee dat het ontbreekt aan de mogelijkheid om een deel van de hal te huren of een korter tijdvak, waardoor verenigingen mogelijk gedwongen worden om meer kosten te maken dan gelet op hun ruimtebehoefte nodig zou zijn.

De aanwezigheid van een beheerder maakt geen duidelijk verschil in de tariefstelling bij sporthallen. Een mogelijke verklaring hiervoor is dat de kosten voor de aanwezigheid van een beheerder maar een fractie zijn van de totale kosten voor de stichting en exploitatie van een sporthal.

Samenwerking

De wens van de gemeente Gorinchem voor meer samenwerking bij de binnensport wordt gedeeld door de verenigingen. Verenigingen zien in meer samenwerking kansen om hun maatschappelijke rol te vergroten, maar verenigingen wensen ook meer inspraak en overleg over de verhuur van de accommodaties. Hierbij kan gedacht worden aan aandacht voor gedeelde zaalhuur en het ruilen of uitwisselen van huurtijden. Er liggen dus mogelijkheden om de samenwerking bij de binnensport te versterken, ook waar het gaat om de samenwerking tussen gemeente, SGS en de sportverenigingen. Belangrijk aandachtspunt daarbij volgens de verenigingen is dat ze meer het gevoel wensen te krijgen ook te worden gehoord.

Conclusies en aanbevelingen

Teruggrijpend op de onderzoeksvragen stellen we vast dat wordt voldaan aan de normatieve behoefte aan sporthallen, en dat met de aanwezige gymzalen, sportzaal en -hallen wordt voldaan aan de taakstelling in relatie tot de afstand vanaf schoollocaties waarin in ruimte voor bewegingsonderwijs is voorzien. Een punt van aandacht is het ontbreken van voor sportverenigingen te huren sportzalen waardoor een grotere druk ontstaat op de sporthallen en op de gymzalen. Zodoende is het aan te bevelen om bij toekomstige nieuwbouw of grootschalige renovaties van gymzalen te verkennen of er mogelijkheden zijn om deze op te schalen naar een sportzaal. Dit biedt dan ook meer ruimte voor bewegingsonderwijs. De toekomstige behoefte aan binnensportruimte is vergelijkbaar met de huidige behoefte.

De huidige bezetting van sporthallen is redelijk te noemen, waarbij de knelpunten zoals te doen gebruikelijk zich alleen aandienen in het winterseizoen en dan vooral aan het begin van de avond op doordeweekse dagen. Opmerkelijk is de beperkte bezetting van De Hoefslag. Het is wenselijk om na te gaan wat nodig is om deze sporthal aantrekkelijker te maken voor de sportverenigingen, zodat het gebruik toeneemt. De bezetting van de gymzalen is relatief hoog, vanwege een goede bezetting vanuit bewegingsonderwijs en ook benutting vanuit sportverenigingen. Dit laatste komt vermoedelijk voort uit het ontbreken van voor sportverenigingen te huren sportzalen in Gorinchem en de onmogelijkheid om een deel van een sporthal te huren.

De tarieven in Gorinchem zijn voor de sporthallen en de zwembaden relatief hoog. Bij de sporthallen is dit het gevolg van de beperkte korting die in Gorinchem voor de sportverenigingen geldt. Het wordt daarom aanbevolen om kritisch te kijken naar de nu gangbare regeling van 8 procent korting voor verenigingen in perspectief van de onderliggende afspraak van een 25 procent korting voor gehuurde uren ten behoeve van jeugdleden. Een hogere algemene korting voor sportverenigingen brengt de tarieven meer in lijn met die van gemeenten uit de benchmark.

De binnensportverenigingen zien wel kansen in meer onderlinge samenwerking of een samenwerkingsplatform. Vooral waar het gaat om het vergroten van hun maatschappelijke rol, maar ook met betrekking tot meer inspraak in (of overleg over) de verhuur van de accommodaties, waarbij gedacht wordt aan het ruilen van huurtijden en gedeelde zaalhuur. Waar de binnensportverenigingen wel wat zien in meer samenwerking, zijn ze wat terughoudender als het aankomt op een overkoepelend orgaan als gesprekspartner voor de gemeente. De sportverenigingen zijn vooral bang dat zij in een dergelijk orgaan het verenigingsbelang niet goed kunnen behartigen. De voorstanders van een dergelijke koepelorganisatie nemen graag zitting in dit orgaan wanneer het tot stand komt.

Een deel van de problematiek rondom de bezetting van de sporthallen (de knelpunten in het winterseizoen tijdens de piekuren) kan deels door (intensievere) samenwerking tussen de verenigingen worden opgelost. Hierbij kan gedacht worden aan gedeelde zaalhuur waar een vereniging in twee zaaldelen actief is en waar een andere vereniging het andere zaaldeel in gebruik heeft. Hoeveel hier mee kan worden gewonnen, is niet af te leiden uit de bezettingsanalyse.

1. Inleiding

Aansluitend op het visietraject GO2032 van de gemeente Gorinchem is de wens ontstaan om ook tot en met 2032 een toekomstperspectief te hebben voor het sportaccommodatiebeleid, met name waar het gaat om de binnensport. De gemeente Gorinchem heeft het Mulier Instituut opdracht gegeven om onderzoek te doen naar de behoefte aan binnensportruimte tot en met 2032¹ en de tariefstelling van deze accommodaties. Het doel van het onderzoek is om te komen tot aanbevelingen voor een goede en efficiëntere afstemming tussen vraag en aanbod van de binnensportaccommodaties en het verbeteren van het tarievenstelsel, en tot informatie voor het verbeteren van de onderlinge samenwerking van de binnensportverenigingen.

Het onderzoek heeft als doel te komen tot aanbevelingen voor een goede en efficiëntere afstemming tussen vraag en aanbod van de binnensportaccommodaties en het verbeteren van het tarievenstelsel, en tot informatie voor het verbeteren van de onderlinge samenwerking van de binnensportverenigingen.

Ter beantwoording van de kennisbehoefte van de gemeente Gorinchem zijn de volgende onderzoeksvragen opgesteld:

1. Wat is de huidige (2017) en toekomstige (2025 en 2032) normatieve behoefte aan binnensportaccommodaties (sporthallen, sportzalen en gymzalen), en hoe verhoudt zich dit tot het huidige aanbod?
2. Wat is de huidige bezetting van de binnensportaccommodaties, en hoe verhoudt zich dit tot de beantwoording van onderzoeksvraag 1?
3. Hoe verhouden de huurtarieven van de binnensportaccommodaties in Gorinchem (incl. zwembad Caribabad) zich tot andere (vergelijkbare) gemeenten?
4. Hoe ervaren de gebruikers van de binnensportaccommodaties de bezetting van de binnensportaccommodaties en het huidige tarievenstelsel, en hoe staan de sportverenigingen tegenover meer onderlinge samenwerking (het opzetten van een samenwerkingsplatform)?

Onderzoeksvraag 4 is beantwoord met het uitvoeren van een (online) gebruikersbevraging. Van de 41 benaderde gebruikers van de gemeentelijke binnensportaccommodaties (inclusief zwembad Caribabad) hebben 26 gebruikers meegewerkt aan het onderzoek (63%), waaronder alle (zeventien) benaderde sportverenigingen. Waar relevant, wordt bij het presenteren van de resultaten onderscheid gemaakt tussen binnensportverenigingen, buitensportverenigingen (die in de wintermaanden binnensportruimte huren), zwemverenigingen en overige sportaanbieders². Onderwijsinstellingen zijn buiten de gebruikersbevraging gelaten.

¹ <https://www.go2032.nl/>

² Met overige sportaanbieders worden de gebruikers van de binnensportaccommodaties in Gorinchem bedoeld die geen vereniging of onderwijsinstelling zijn, zoals sportgroepen en commerciële aanbieders.

Leeswijzer

In hoofdstuk 2 wordt ingegaan op de huidige situatie betreffende de binnensport in Gorinchem.

Hoofdstuk 3 plaatst de huurtarieven voor de binnensport in Gorinchem in perspectief via een opgestelde benchmark. In hoofdstuk 4 wordt een doorkijk naar de toekomst gegeven.

2. Situatie in Gorinchem

2.1 Aanbod binnensportruimte

Binnensportruimtes worden hier gezien als overdekte sportruimten die worden benut voor de beoefening van meerdere zaalsporten en het geven van bewegingsonderwijs. Het bijzondere van deze accommodaties is enerzijds het dubbelgebruik voor (bewegings-)onderwijs en sport en anderzijds dat meerdere sporten in deze ruimtes van dezelfde sportvloer gebruikmaken door middel van verschillende belijningen. Dat onderscheidt dit soort accommodaties van andere overdekte sportaccommodaties, zoals zwembaden, tennishallen, fitnesscentra en dergelijke, die alleen gebruikt kunnen worden voor één tak van sport. Waar het gaat om de meer multifunctionele binnensportruimte, is een driedeling in typen accommodatie gangbaar, die vooral is gebaseerd op het vloeroppervlakte van de accommodatie. Hierbij wordt van klein naar groot onderscheid gemaakt in gymzalen, sportzalen en sporthallen.

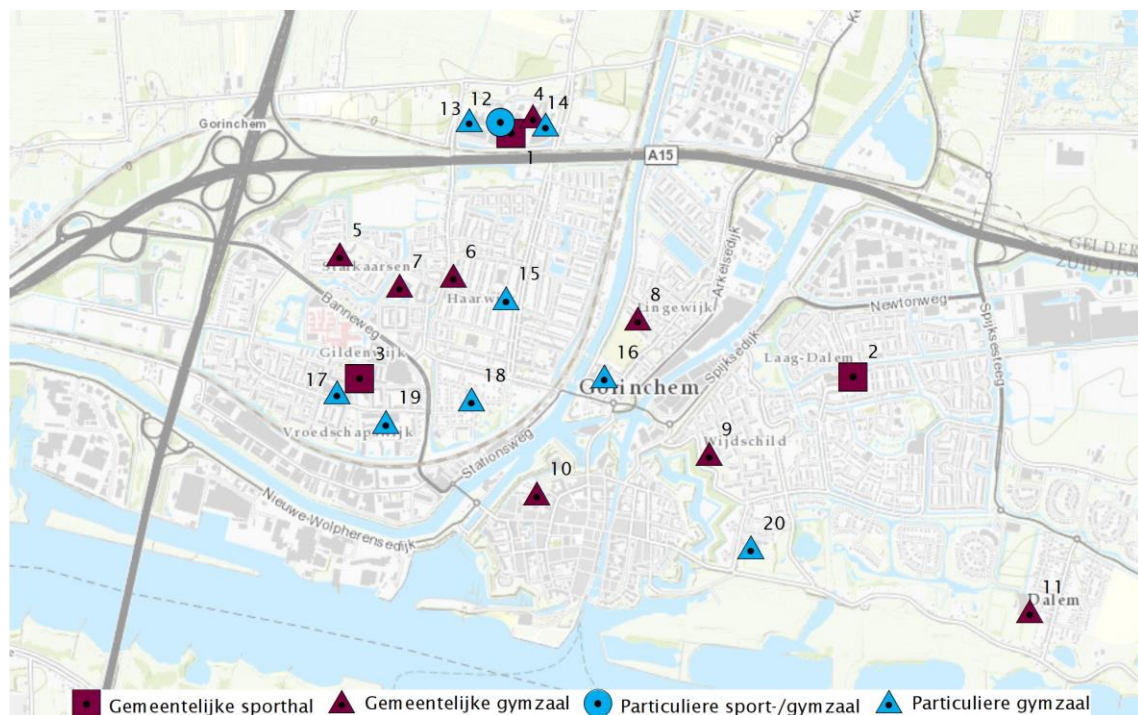
In Gorinchem liggen drie sporthallen (kaart 3.1). Standaardsporthallen hebben minimaal drie zaaldelen en hebben als afmeting 44 bij 24 meter of 48 bij 28 meter. In sporthallen wordt ruimte geboden om zowel trainings- als competitievormen af te werken voor badminton, basketbal, tennis, volleybal, zaalhandbal, zaalhockey, zaalkorfbal, zaalvoetbal, en sporten zonder belijning (zoals diverse gevechts- en verdedigingssporten, gymnastiek, tafeltennis en turnen), alsmede trainingsvormen voor klimsport. De sporthallen in Gorinchem zijn in eigendom van de gemeente en worden geëxploiteerd door de Stichting Gorinchemse Sportaccommodaties (SGS).

Sportzalen zitten qua afmetingen tussen de sporthallen en gymzalen in. In Gorinchem ligt één (niet-gemeentelijke) sportzaal (kaart 2.1). De hoogte van sportzalen is minimaal zeven meter zodat de accommodatie voor het beoefenen van diverse sporttakken geschikt is. Afhankelijk van de vloerafmetingen van de sportzaal biedt een sportzaal voor wat betreft de sporten badminton, basketbal, boksen, judo/karate, klimsport, korfbal, tafeltennis en volleybal dezelfde trainings- en competitiemogelijkheden als sporthallen. Voor tennis, zaalhandbal, zaalhockey en zaalvoetbal is het echter niet mogelijk om in een sportzaal competitievormen te beoefenen.

De sportzaal is niet te huur voor sportverenigingen of andere externen. Dit is een herkenbare situatie die zich ook in andere gemeenten voordoet. De toegankelijkheid van de zaal kan daarbij een rol spelen, bijvoorbeeld doordat de zaal alleen te bereiken is vanuit een school. Vanuit privacy en veiligheid is het een drempel voor schoolbesturen om externen buiten schooltijd toegang te geven tot het schoolgebouw.

In Gorinchem zijn 21 gymzalen aanwezig, verspreid over zeventien locaties (kaart 3.1). Gymzalen worden primair gebouwd om het bewegingsonderwijs van (basis)scholen te faciliteren en zijn niet voor alle (verenigings)sporten geschikt. De afmetingen voor gymzalen zijn vaak afgeleid uit de afmetingen opgenomen in de Modelverordening Huisvesting Onderwijs (21 bij 12 meter). Deze afmetingen bieden in principe alleen mogelijkheden voor training en competitie voor badminton, diverse gevechts- en verdedigingssporten en tafeltennis. Wel kunnen gymzalen fungeren als trainingsmogelijkheden voor andere sporten. Acht gymzalen in Gorinchem zijn in eigendom van de gemeente en worden ook door de gemeente geëxploiteerd. De overige gymzalen zijn in eigendom van schoolbesturen. Deze gymzalen worden, met uitzondering van de gymzaal van het Gymnasium Camphusianum, niet beschikbaar gesteld voor verhuur aan verenigingen of particulieren. Van de gemeentelijke gymzalen is alleen de in pandige gymzaal bij SBO Beatrix de Burcht niet beschikbaar voor verenigingen of particulieren.

Kaart 2.1 Binnensportaanbod Gorinchem, 2017

		Eigendom/exploitant	Opmerking
Gemeentelijke sporthallen			
1	De Hoefslag	Gemeente/SGS	Twee scheidingswanden aanwezig (1/3+1/3+1/3)
2	Oosterblik	Gemeente/SGS	Eén scheidingswand aanwezig (1/2+1/2); tevens balletruimte aanwezig
3	Van Rappardhal	Gemeente/SGS	Twee scheidingswanden aanwezig (1/3+1/3+1/3)
Gemeentelijke gymzalen			
4	Beatrix de Burcht	Gemeente	Inpandige gymzaal; uitsluitend gebruik door SBO Beatrix de Burcht
5	Stalkaarsen	Gemeente	
6	Van Egmondstraat	Gemeente	Wordt geamoveerd (datum onbekend)
7	Schuttersplein	Gemeente	
8	Lingewijk	Gemeente	
9	Traverse	Gemeente	
10	Centrum	Gemeente	
11	Elzenhof	Gemeente	
Particuliere accommodaties			
12	Gomarus	Gomarus	Sport- en gymzaal; uitsluitend eigen gebruik (vo)
13	Da Vinci	Da Vinci College	Uitsluitend eigen gebruik (mbo)
14	Oudehoven	CS De Hoven	Uitsluitend eigen gebruik (vo)
15	Windroos	CS De Hoven	Uitsluitend eigen gebruik (vo)
16	Omnia College	Omnia College	Betreft twee gymzalen; uitsluitend eigen gebruik (vo)
17	Gilde	CS De Hoven	Betreft twee gymzalen; uitsluitend eigen gebruik (vo)
18	Uilenhof	CS De Hoven	Betreft twee gymzalen; uitsluitend eigen gebruik (vo)
19	Camphusianum	Camphusianum	
20	Fortes	Fortes Lyceum	Betreft twee gymzalen; uitsluitend eigen gebruik (vo)

Kaartvervaardiging: Mulier Instituut, 2017

Vergelijking met Database SportAanbod (DSA)

De Database SportAanbod (DSA) omvat alle geregistreerde sportaccommodaties in Nederland (ruim 22.000). Nederland telt volgens de DSA 4.100 gymzalen, 689 sportzalen en 1.841 sporthallen. Dit komt neer op een gemiddelde van 16 zaalsporteenheden per 25.000 inwoners (alle leeftijden zijn hierbij meegenomen). Hierbij is een gymzaal één zaalsporteenheid, een sportzaal telt voor twee zaalsporteenheden en een sporthal telt voor drie zaalsporteenheden.

Gorinchem beschikt ten opzichte van het landelijke gemiddelde, het gemiddelde van de VSG-regio Zuid-Holland-Zuid³ en vergelijkbare gemeenten (o.b.v. inwoneraantal) over relatief veel binnensportruimte. Het aantal zaalsporteenheden is circa 6,0 hoger tot opzichte van de vergelijkingsregio's. Kijken we naar de functionaliteit van de sportruimtes, dan valt de verhouding tussen enerzijds de sporthallen en -zalen en anderzijds de gymzalen in Gorinchem op (tabel 2.1). Gorinchem kent relatief veel gymzalen, waar deze elders over het algemeen minder aanwezig zijn, en relatief weinig sporthallen en -zalen. Gymzalen kennen een beperktere functionaliteit voor de meeste binnensporten dan sporthallen en -zalen.

Tabel 2.1 Benchmark binnensportaccommodaties Gorinchem, 2017

	Sporthallen		Sportzalen		Gymzalen		Zaalsporteenheden	
	Absoluut	Per 25.000 inwoners	Absoluut	Per 25.000 inwoners	Absoluut	Per 25.000 inwoners	Absoluut	Per 25.000 inwoners
Gorinchem	3	2,1	^A 1	0,7	^B 21	14,9	32	22,7
VSG-regio Zuid Holland Zuid	58	3,0	16	0,8	97	5,0	303	15,6
Gemeenten met 25.000-85.000 inwoners	888	3,0	311	1,1	1.605	5,5	4.891	16,8
Nederland	1.841	2,7	689	1,0	4.100	6,0	11.001	16,2

^A De sportzaal van Gomarus wordt niet verhuurd aan externen. ^B Gymzaal Beatrix de Burcht en de niet-gemeentelijke gymzalen (m.u.v. van de gymzaal van Camphusianum) worden niet verhuurd aan externen. Bron: DSA, 2016.

Afstand onderwijs tot sport in Gorinchem

De gemeente heeft een taakstelling in het voorzien van ruimte voor bewegingsonderwijs in de nabijheid van onderwijslocaties (kaart 2.2). De normafstanden in Gorinchem bedragen 500 meter (gemeten over een voor de leerling voldoende begaanbare en veilige weg) voor het speciaal onderwijs, speciaal en voortgezet speciaal onderwijs en voortgezet speciaal onderwijs, 1.000 meter voor het (speciaal) basisonderwijs, en 3.500 meter voor het voortgezet onderwijs⁴. De normafstanden zijn ruimer naarmate een onderwijsinstelling minder klokuren bewegingsonderwijs geeft.

³ De VSG-regio Zuid-Holland-Zuid bestaat naast Zoetermeer uit de volgende gemeenten: Alblasserdam, Binnenmaas, Cromstrijen, Dordrecht, Giessenlanden, Hardinxveld-Giessendam, Hendrik-Ido-Ambacht, Korendijk, Leerdam, Molenwaard, Oud-Beijerland, Papendrecht, Sliedrecht, Strijen, Zederik en Zwijndrecht.

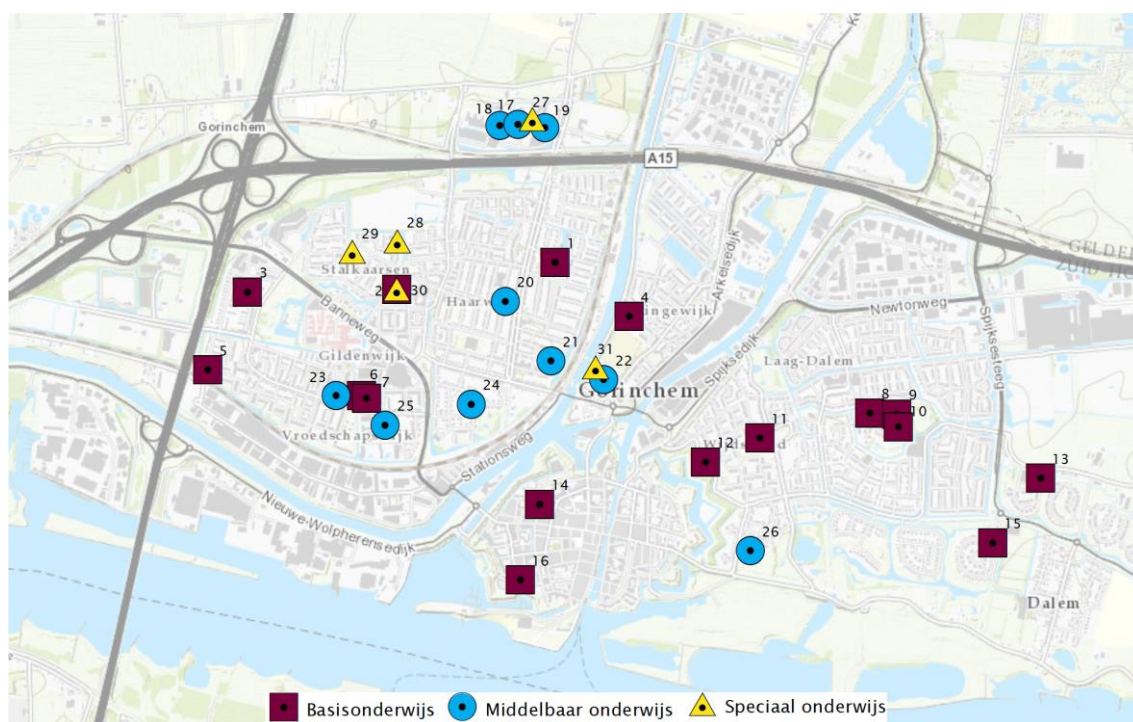
⁴ Verordening voorzieningen huisvesting onderwijs gemeente Gorinchem 2016

In bijlage 1 zijn tabellen met de afstanden tussen de onderwijslocaties en de binnensportruimtes in Gorinchem opgenomen. Op twee basisscholen na, hebben alle onderwijslocaties voor het basisonderwijs tenminste één (gemeentelijke) binnensportruimte binnen 1,0 kilometer (in de meeste gevallen zijn meerdere (gemeentelijke) ruimtes binnen deze afstand te vinden). Basisschool De Merwedonk ligt 1,1 kilometer van gymzaal Elzenhof en de locatie van De Regenboog aan de Laagdalemseweg ligt 1,3 kilometer van Oosterblik en gymzaal Elzenhof. Beide onderwijslocaties geven echter minder dan twintig klokuren bewegingsonderwijs (De Merwedonk 19,5; De Regenboog, Laagdalemseweg 7,5), waardoor een ruimere normafstand van 2,5 kilometer geldt.

Op De Noordhoek en de dependance van Gomarus na, beschikken alle locaties voor het voortgezet onderwijs in Gorinchem over één of meerdere eigen sportruimtes waar de gymlessen gegeven kunnen worden. Binnen één kilometer van zowel De Noordhoek als de dependance van Gomarus liggen meerdere binnensportruimtes waar het bewegingsonderwijs kan plaatsvinden, waar de normafstand 3,5 kilometer bedraagt.

Alle onderwijslocaties voor speciaal onderwijs hebben tenminste één (gemeentelijke) binnensportaccommodatie binnen 500 meter van de onderwijslocatie.

Kaart 2.2 Onderwijslocaties Gorinchem, 2017

Basisonderwijslocaties 1) Anne Frankschool 2) Samen Onderweg, Stalkaarsen 3) Samen Onderweg, Van Goudoeverstraat 4) J.P. Waaleschool 5) Dominee Koelmanschool 6) De Poorter 7) Mariengarde 8) Regenboog, A. Kehrerstraat 9) Tiener College 10) Graaf Reinaldschool 11) Regenboog, Retranchement 12) Jenaplanschool Gorkum

13) Regenboog, Laagdalemseweg 14) De Tweemaster 15) De Merwedonk 16) De Tamboerijn **Middelbaar onderwijslocaties** 17) De Noordhoek 18) Gomarus, hoofdvestiging 19) CS De Hoven Lyceum Oudehoven 20) CS De Hoven Windroos 21) Gomarus, dependance 22) Omnia College 23) CS De Hoven Gilde 24) CS De Hoven Uilenhof

25) Gymnasium Camphusianum 26) Fortes Lyceum **Speciaal onderwijslocaties** 27) Beatrix de Burcht (sbo) 28) De Kleine Wereld ((v)so) 29) De Ronde/De Linge (sbo) 30) De Cirkel (v)so 31) Lingewaal College (vso)

Kaartvervaardiging: Mulier Instituut.

2.2 Behoeft binnensportruimte

Vanuit sport

14 procent van alle Nederlanders tussen de 6 en 80 jaar maakt voor sportbeoefening gebruik van een sporthal en/of -zaal (tabel 2.2). Gymzalen worden beduidend minder als sportaccommodatie gebruikt (5%). De jeugd (6-18-jarigen) maakt relatief veel gebruik van de sporthallen en -zalen. Het gebruik van de accommodaties neemt snel af naarmate de leeftijd toeneemt. Op basis van de landelijke gebruikersprofielen maken naar schatting 4.500 inwoners van Gorinchem gebruik van de aanwezige hallen voor sportbeoefening. Voor de gymzalen wordt dit geschat op 1.600 inwoners.

Tabel 2.2 Percentage van de Nederlandse bevolking dat gebruikmaakt van sporthallen-/zalen en gymzalen, 2014, naar leeftijdsgroep

	Gebruik sporthal/sportzaal	Gebruik gymzaal*
6-79 jaar	14	5
6-11 jaar	32	15
12-17 jaar	34	14
18-24 jaar	25	7
25-34 jaar	15	3
35-49 jaar	10	3
50-64 jaar	7	2
65-79 jaar	6	3

Bron: OBiN, 2013-2014

*Exclusief gebruik voor bewegingsonderwijs

De behoefte aan sporthallen, sportzalen en gymzalen kan worden berekend aan de hand van draagvlakcijfers uit de Planologische Kengetallen⁵, waarbij het aantal gymzalen niet gebaseerd is op de sportbeoefening, maar is gekoppeld aan het bewegingsonderwijs. Om deze reden worden gymzalen hier buiten beschouwing gelaten. Wel kunnen gymzalen en andere overdekte sportaccommodaties zonder vastgestelde normen (zoals dojo's, danszalen en turnhallen) een deel van de (sportspecifieke) vraag naar binnensportruimte opvangen. In Gorinchem speelt de balletruimte van Oosterblik een dergelijke rol.

De draagvlakcijfers schrijven per 15.000-20.000 inwoners (tussen de 6 en 80 jaar) een sporthal voor, en per 10.000-12.500 een sportzaal. In totaal heeft Gorinchem in 2016 circa 31.500 inwoners tussen de 6 en 80 jaar (ten opzichte van circa 35.250 inwoners in totaal). De gemeente heeft hiermee (o.b.v. de Planologische Kengetallen) voor de (georganiseerde) binnensport een behoefte van twee sporthallen en drie sportzalen (tabel 2.3).

Met de huidige drie sporthallen gelegen in Gorinchem, lijkt het aanbod van sporthallen ruim voldoende voor de vraag op basis van de Planologische Kengetallen. In de gemeente ligt echter slechts één

⁵ De Planologische Kengetallen (2002) betreft een bundel van vier delen met kengetallen die betrekking hebben op de planologie die is uitgegeven door Kluwer. In deel 3 zijn kengetallen opgenomen over de ruimte voor vrije tijd en recreatie.

sportzaal, die alleen voor het bewegingsonderwijs wordt gebruikt en niet gehuurd kan worden door bijvoorbeeld sportverenigingen. De vraag naar dit type accommodatie moet worden opgevangen door de aanwezige sporthallen (en dans- en gymzalen). De extra derde sporthal vangt dit deels op, maar dan blijft op basis van de kengetallen een behoefte aan een extra sportzaal bestaan.

Tabel 2.3 Vraag-aanbodanalyse binnensportaccommodaties gemeente Gorinchem, o.b.v. Planologische Kengetallen, 2016

Type binnensportaccommodatie	Aanbod	Behoefte		Overschot (+) / tekort (-)	
		Min.	Max.	Min.	Max.
Sporthallen	3	2	2	+1	+1
Sportzalen	^A 1	3	3	-2	-2

^A De sportzaal van Gomarus wordt niet verhuurd aan externen.

Vanuit onderwijs

Gemeenten in Nederland hebben de wettelijke taakstelling om te voorzien in ruimte voor bewegingsonderwijs in de nabijheid van onderwijslocaties. Er zijn geen wettelijke normen voor de hoeveelheid gymlessen die basisscholen en middelbare scholen op het rooster moeten hebben staan. De landelijke richtlijn is twee klokuren per week. Van elke school in Gorinchem is bekend hoeveel klokuren bewegingsonderwijs zij verzorgen.

De basisscholen in Gorinchem tellen in totaal bijna 3.400 leerlingen, de middelbare scholen bijna 7.300 leerlingen en de scholen voor (voortgezet) speciaal onderwijs circa 450 leerlingen. De Gorinchemse basisscholen geven in totaal 160 klokuren bewegingsonderwijs, de middelbare scholen ruim 660 uur en de speciale onderwijsscholen bijna 100 uur.

De scholen voor het basis- en speciaal onderwijs in Gorinchem beschikken niet over eigen sportruimtes (m.u.v. SBO Beatrix de Burcht), waardoor zij voor de gymlessen zijn aangewezen op de gemeentelijke sporthallen en gymzalen. De scholen voor het basis- en speciaal onderwijs hebben gezamenlijk minimaal elf zaaldelen nodig, waarbij een zaaldeel uitsluitend door of de basisscholen of door de scholen voor het speciaal onderwijs wordt gebruikt. In de gemeente liggen zestien gemeentelijke zaaldelen⁶ (zie kaart 2.1). Het aanbod aan binnensportruimte voor de gymlessen van de scholen voor het basis- en speciaal onderwijs is hiermee voldoende, de afstanden tussen de onderwijslocaties en sportruimtes buiten beschouwing gelaten (zie paragraaf 2.1).

De Noordhoek is de enige middelbare school in Gorinchem die niet beschikt over een eigen sportruimte. Gomarus heeft op haar hoofdlocatie een sport- en gymzaal, op haar dependance is geen binnensportruimte aanwezig. In totaal zijn in de gemeente veertien zaaldelen aanwezig die in eigendom van de vo-schoolbesturen zijn (één sportzaal en twaalf gymzalen). Deze schieten tekort om alle

⁶ De Hoefslag (drie zaaldelen), Oosterblik (twee zaaldelen), Van Rappardhal (drie zaaldelen) en acht gymzalen. Door het ontbreken van een tweede scheidingswand in Oosterblik, kan deze hal niet in drie zaaldelen worden gescheiden. Bij de berekening van het aantal zaalsporteenheden (tabel 2.1) is Oosterblik meegenomen als drie zaalsporteenheden, omdat het bij deze berekening gaat het op bruikbare vloeroppervlakte en niet om af te scheiden zaaldelen.

gymlessen van de middelbare scholen te accommoderen, waar een minimale behoefte bestaat van twintig zaaldelen. De middelbare scholen huren extra ruimte in bij de gemeentelijke binnensportaccommodaties om alle gymlessen te kunnen inplannen.

Gezamenlijk hebben de scholen in Gorinchem minimaal 31 zaaldelen nodig. Dit aantal gaat er vanuit dat de verschillende schooltypen niet mengen, en houden geen rekening met de afstanden tussen de onderwijs- en sportlocaties. In de gemeente liggen in totaal 32 zaaldelen, waarvan 31 in eigendom van de gemeente of in eigendom van een schoolbestuur (één gymzaal is in eigendom van het Da Vinci College voor MBO-onderwijs). Het aanbod aan binnensportruimtes voor het bewegingsonderwijs is hiermee theoretisch conform de behoefte van de scholen. In de praktijk kunnen (organisatorische) problemen zich aandienen omdat nagenoeg de volledige capaciteit van de ruimtes moet worden benut.

Tabel 2.4 Klokuren bewegingsonderwijs en benodigd aantal zaaldelen Gorinchemse scholen, naar type, 2016/17

	Klokuren	Benodigd aantal zaaldelen
Basisonderwijs	160	7
Voortgezet onderwijs	666	20
Speciaal onderwijs	97	4
Totaal	923	31

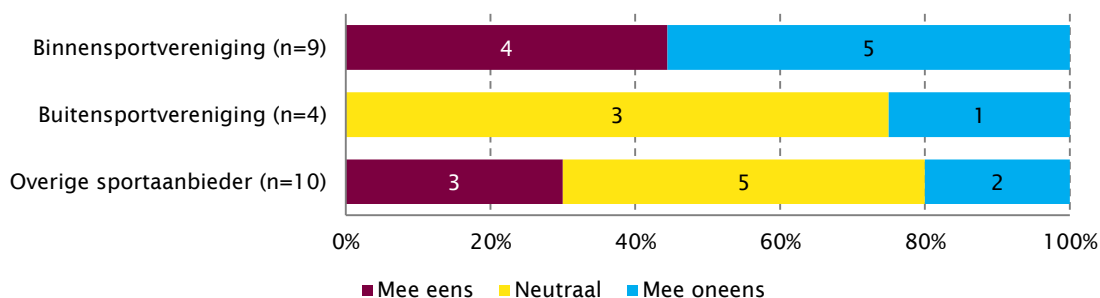
Noot: Voor het po en (v)so geldt maximaal 26 klokuren (34 lessen van 45 minuten) schoolgebruik per zaaldeel, voor het vo maximaal 40 lessen van 50 minuten (34 klokuren).

Bron: Gemeente Gorinchem; bewerking: Mulier Instituut, 2017.

Gebruikersbevraging

De meeste gebruikers van de binnensportaccommodaties in Gorinchem geven aan dat het huidige aanbod aan binnensportruimte voldoende is of staan hier neutraal tegenover (figuur 2.1). De mening van de binnensportverenigingen wijkt af, waar de meeste aangeven dat in hun ogen het huidige aanbod in Gorinchem niet aan de behoefte in de gemeente voldoet. De helft van hen geeft aan meer te zullen gaan huren indien in de gemeente meer capaciteit beschikbaar komt.

Figuur 2.1 Reactie op de stelling ‘Er is voldoende binnensportruimte in Gorinchem’, naar type huurder

Noot: alleen de gebruikers van de sporthallen en gemeentelijke gymzalen zijn meegenomen.

2.3 Bezetting binnensportruimte

Om het mogelijke verschil tussen de normatieve behoefte aan binnensportaccommodaties die in de voorgaande paragraaf is behandeld en de feitelijke bezetting in beeld te brengen, is de verhuur tijdens het jaar 2016 van de gemeentelijke binnensportaccommodaties⁷ in beeld gebracht. Dit gebeurt aan de hand van bezettingsgraden. Deze bezettingsgraden zijn uitgerekend door het aantal gewogen verhuurde uren⁸ te delen door het maximaal aantal te verhuren uren⁹. Een hoge bezettingsgraad betekent dat de accommodatie over het algemeen goed bezet is. Een lage bezettingsgraad is een indicatie dat de accommodatie efficiënter kan worden gebruikt. Een bezettingsgraad van 100 procent komt in de praktijk niet voor. Dit komt onder andere door uren die vrijgehouden moeten worden voor onderhoud en schoonmaak, maar ook de gedeeltelijke huur van hallen (de huur van een zaaldeel of een derde van een hal) kan overig verhuur bemoeilijken omdat andere huurders de hele hal nodig hebben. De bezettingsgraden van de sporthallen zijn gebaseerd op de verhuuroverzichten van 2016. De bezettingsgraden van de gymzalen zijn gebaseerd op een standaardweek.

Sporthallen

Jaargebruik

In tabel 2.5 staat het jaargebruik (in uren) van de sporthallen naar doeleinde. Opvallend is het relatief lage gebruik ten behoeve van sportdoeleinden in De Hoefslag. De Vereniging van Nederlandse Gemeenten (VNG) en NOC*NSF hanteren beiden een richtlijn voor de bouw en exploitatie van een sporthal. Deze richtlijnen gaan uit van de (potentiële) bezetting in uren. De VNG adviseert dat voor de bouw en exploitatie van een sporthal een minimale behoefte van 1.600 uur per jaar moet bestaan. Dit aantal is inclusief onderwijsgebruik. De drie sporthallen in Gorinchem voldoen (ruimschoots) aan deze norm. NOC*NSF hanteert een richtlijn van 1.400 uur sportgebruik. Dit aantal is exclusief onderwijsgebruik. Van de sporthallen in Gorinchem voldoet alleen Oosterblik aan de richtlijn gesteld door NOC*NSF.

Tabel 2.5 Jaargebruik (in uren) sporthallen Gorinchem, naar doeleinde, 2016

	Bewegingsonderwijs	Sport en overig	Totaal
De Hoefslag	1.409	537	1.946
Oosterblik	1.117	1.443	2.559
Van Rappardhal	1.039	1.059	2.097

⁷ Met uitzondering van gymzaal Beatrix de Burcht.

⁸ Met het gewogen aantal verhuurde uren wordt het aantal verhuurde uren gecorrigeerd met een deelfactor bedoeld. Als een derde van de hallen (een zaaldeel) wordt verhuurd, worden deze uren voor een derde meegenomen in het totaal aantal verhuurde uren.

⁹ Voor het maximaal aantal te verhuren uren wordt uitgegaan van een openstelling van de binnensportaccommodaties op elke dag van 08:00 tot 23:00 uur (ook op zon- en feestdagen en in vakantieperiodes).

Seizoensbezetting

Om een goed beeld te krijgen van de bezetting van de sporthallen door het jaar heen, is het jaar 2016 in drie seizoenen opgedeeld. In het zomerseizoen (juli-augustus) hebben de scholen vakantie en veel verenigingen een zomerstop. Om deze reden wordt in deze periode minder ruimte in de binnensportaccommodaties gehuurd. In het winterseizoen (januari, februari en december) vinden voor de hockey- en korfbalverenigingen de binnencompetities plaats. Deze periode is (veelal) de drukste periode in de verhuur van de binnensportaccommodaties. De overige maanden behoren tot het 'reguliere seizoen'.

We zien dat de bezettingsgraden van de Gorinchemse sporthallen in het winterseizoen hoger zijn dan in het reguliere seizoen (tabel 2.6). Met name het verschil in bezetting van De Hoefslag in het winterseizoen ten opzichte van het reguliere seizoen is groot. In het zomerseizoen worden de sporthallen beduidend minder vaak gehuurd.

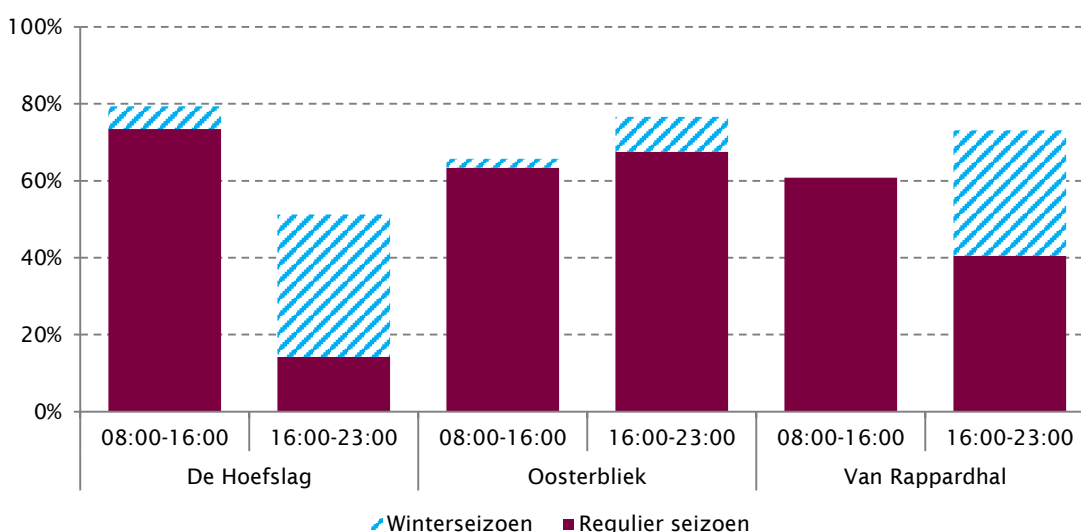
Tabel 2.6 Bezettingsgraden (in %) sporthallen Gorinchem, naar seizoen, 2016

	Regulier seizoen	Winterseizoen	Zomerseizoen	Jaar
De Hoefslag	33	52	11	34
Oosterblik	49	58	11	45
Van Rappardhal	38	52	10	37

Doordeweekse bezetting

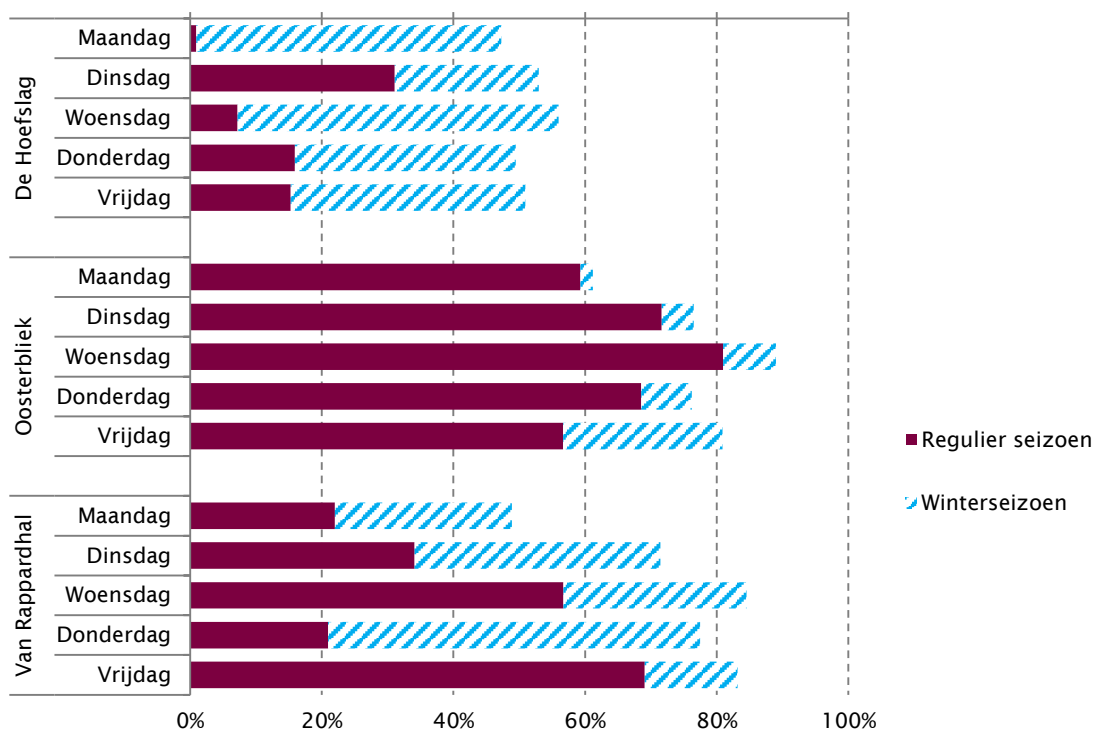
De sporthallen hebben in het reguliere seizoen overdag (08:00-16:00 uur) een gemiddelde bezettingsgraad van 66 procent en in de avond (16:00-23:00 uur) van 41 procent. De relatief hoge bezetting overdag sluit aan bij de hogere genormeerde behoefte voor bewegingsonderwijs in relatie tot de beschikbare capaciteit die in de vorige paragraaf werd geconstateerd. De lagere gemiddelde bezettingsgraad in de avond is het gevolg van de relatief lage bezetting van De Hoefslag, waar Oosterblik en de Van Rappardhal beter zijn bezet (figuur 2.2). In het winterseizoen liggen de gemiddelde bezettingsgraden hoger: overdag 68 procent en 's avonds 67 procent.

Figuur 2.2 Gemiddelde doordeweekse bezetting sporthallen Gorinchem, naar seizoen, per tijdsblok, in procenten, 2016

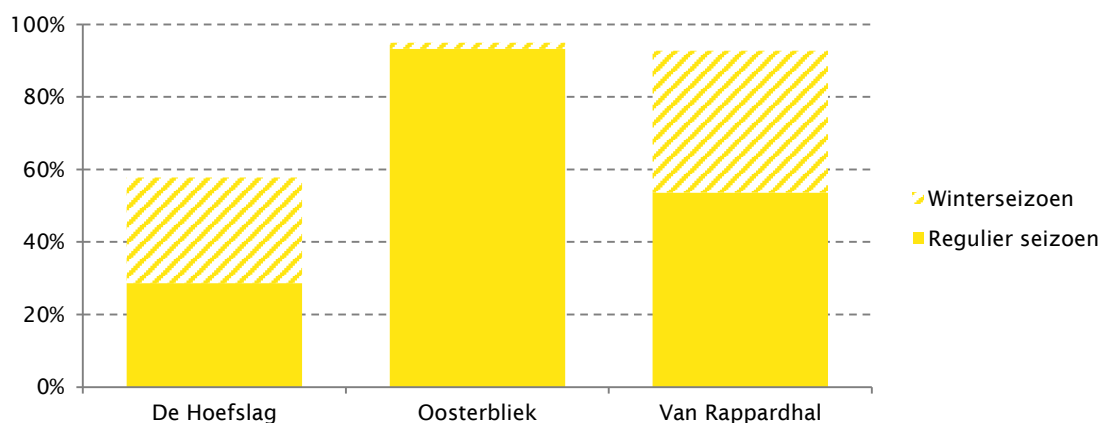
De sporthallen zijn in de avond (16:00-23:00 uur), zowel in het reguliere als winterseizoen, gemiddeld het drukst bezet op woensdag en het minst druk bezet op maandag (figuur 2.3).

Figuur 2.3 Gemiddelde bezetting sporthallen Gorinchem, tijdens de avonduren (16:00-23:00 uur), naar seizoen, per doordeweekse dag, in procenten, 2016

De SGS heeft aangegeven dat de uren tussen 19:00 en 21:00 uur op doordeweekse avonden bij de Gorinchemse sportverenigingen het populairst zijn. De sporthallen zijn in het reguliere seizoen tijdens deze uren gemiddeld voor 59 procent bezet (figuur 2.4). De Hoefslag is relatief slecht bezet, vooral vergeleken met Oosterblik. In het winterseizoen is de gemiddelde bezetting van de sporthallen 82 procent. Oosterblik en de Van Rappardhal zijn in het winterseizoen tijdens de piekuren (19:00-21:00 uur) nagenoeg volledig bezet.

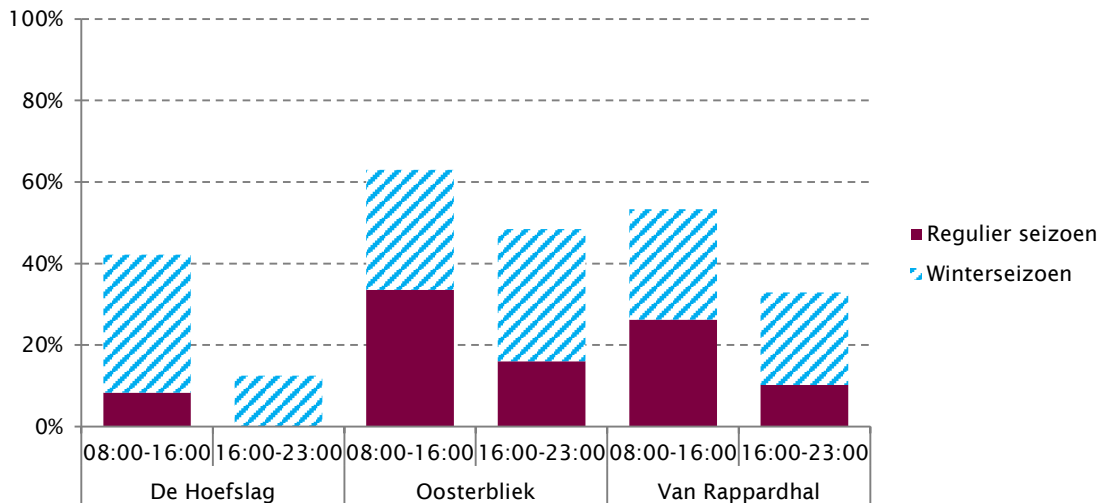
Figuur 2.4 Gemiddelde bezetting sporthallen Gorinchem, tijdens doordeweekse piekuren (19:00-21:00 uur), naar seizoen, in procenten, 2016

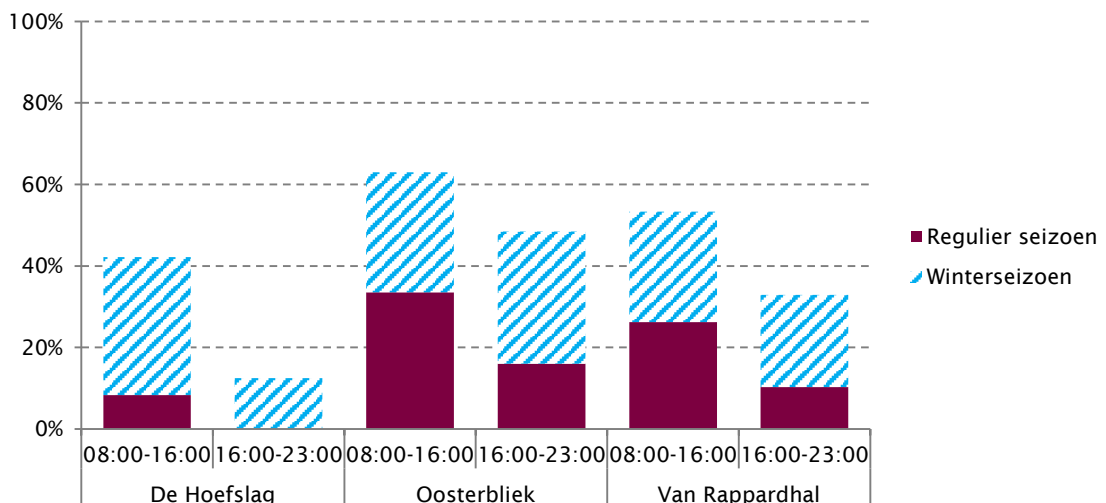
Weekendbezetting

De sporthallen staan in het weekend (zaterdag en zondag) tijdens het reguliere seizoen, zowel overdag (08:00-16:00 uur) als 's avonds (16:00-23:00 uur) het overgrote deel van de tijd leeg (figuur 2.5 en figuur 2.6). In het winterseizoen is de weekendbezetting ruim twee keer zo hoog.

Figuur 2.5 Gemiddelde zaterdagse bezetting sporthallen Gorinchem, naar seizoen, per tijdsblok, in procenten, 2016

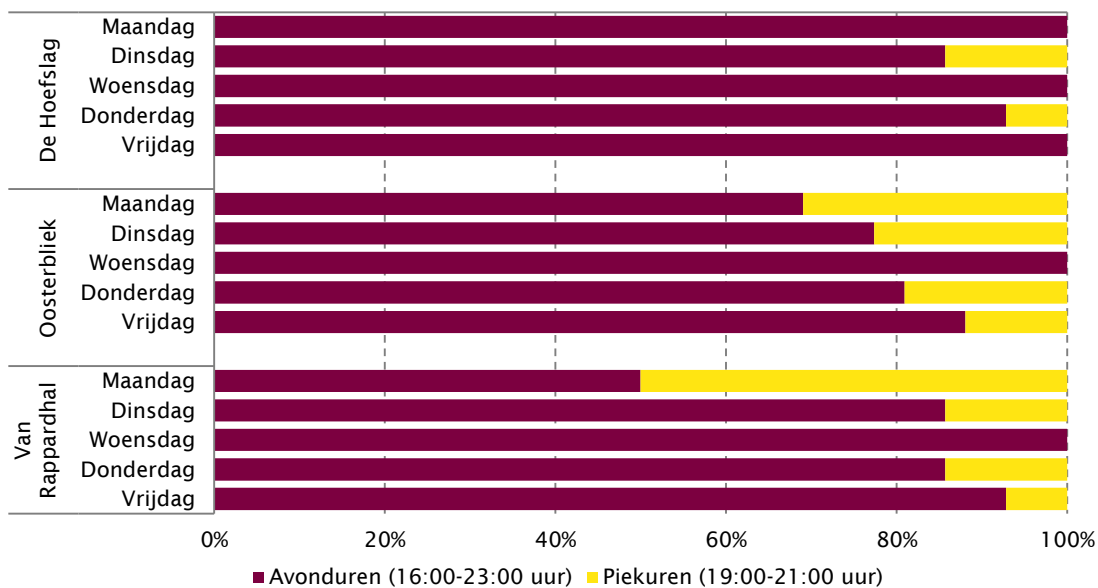
Figuur 2.6 Gemiddelde zondagse bezetting sporthallen Gorinchem, naar seizoen, per tijdsblok, in procenten, 2016

Piekbezetting

Bovenstaande cijfers leiden tot de veronderstelling dat (incidentele) knelpunten in de verhuur van de sporthallen in Gorinchem voorkomen tijdens de piekuren in het winterseizoen. Om deze reden is specifiek gekeken naar een week midden in het winterseizoen (de derde week van januari). We zien dat in deze week de hallen op de doordeweekse dagen de hele avond regelmatig volledig bezet zijn, en dat alle hallen elke avond volledig bezet zijn tussen 19:00 en 21:00 uur (figuur 2.7).

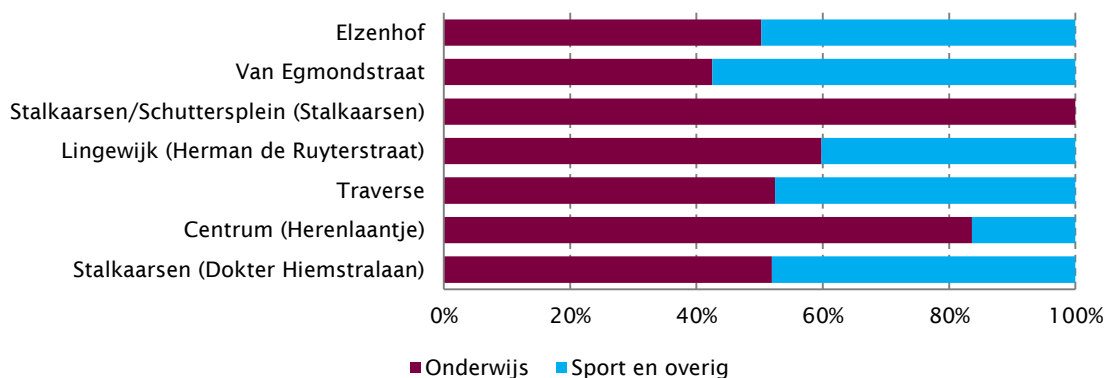
Figuur 2.7 Bezettingsgraden derde week van januari 2016 sporthallen Gorinchem, naar tijdsblok, in procenten

Gymzalen

Gymzalen kennen door hun afmetingen een beperkte functionaliteit voor de (georganiseerde) binnensport. Gymzalen worden met name gerealiseerd voor bewegingsonderwijsdoeleinden. Voor de meeste sporttakken geldt dat een gymzaal te klein en/of niet hoog genoeg is. Ondanks dit feit worden de gymzalen in Gorinchem relatief veel voor sportdoeleinden (in de avond) gebruikt (figuur 2.8; tabel 2.7). De gymzalen in Gorinchem worden onder andere gebruikt door de gymnastiek- en tafeltennisvereniging en voor het beoefenen van diverse vechtsporten.

Figuur 2.8 Gebruik gemeentelijke gymzalen Gorinchem, naar doeleinde, in procenten

Tabel 2.7 Gemiddelde doordeweekse bezettingsgraad gemeentelijke gymzalen in een standaardweek, 2016/17

	08:00-16:00	16:00-23:00
Elzenhof	67%	51%
Van Egmondstraat	34%	44%
Stalkaarsen/Schuttersplein (Stalkaarsen)	65%	0%
Lingewijk (Herman de Ruyterstraat)	76%	29%
Traverse	74%	54%
Centrum (Herenlaantje)	60%	10%
Stalkaarsen (Dokter Hiemstralaan)	83%	66%

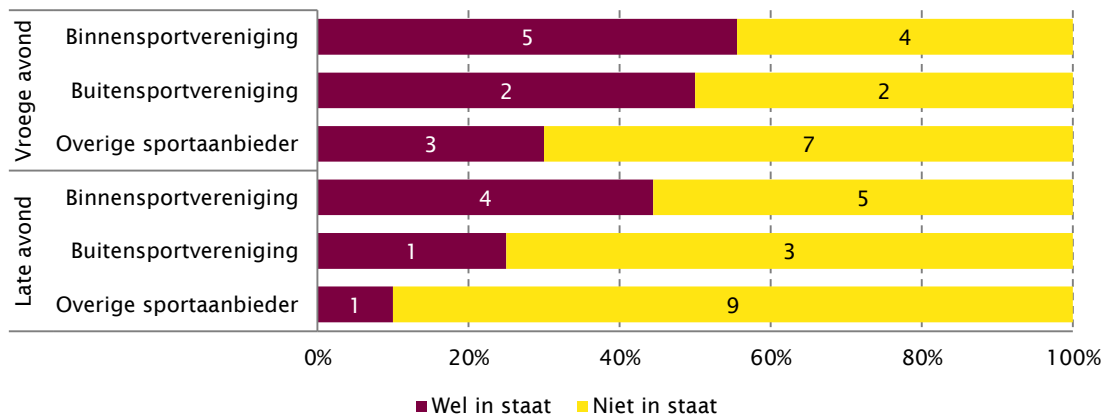
Met uitzondering van de Van Egmondstraat is sprake van een hoge bezetting voor bewegingsonderwijs..

Gebruikersbevraging

De meeste gebruikers van De Hoefslag, de Van Rappardhal en de gemeentelijke gymzalen geven aan in deze accommodaties terecht te kunnen wanneer zij dit wensen. Twee derde van de gebruikers van Oosterblik geeft aan niet altijd in de sporthal terecht te kunnen wanneer zij dit wensen. Daarnaast geeft de helft van de gebruikers van Oosterblik aan meer uren te willen huren in Oosterblik dan dat zij nu doen.

De meeste gebruikers (van alle binnensportaccommodaties) geven aan te willen huren tussen 19:00 en 21:00 uur op doordeweekse avonden. Met name de buitensportverenigingen hebben een sterke voorkeur voor dit tijdsblok. De meeste gebruikers geven aan dat zij niet in de vroege avond (17:00 tot 19:00 uur) of late avond (21:00 tot 23:00 uur) kunnen huren omdat hun leden en/of kader dit niet kunnen of hier niet toe bereid zijn (figuur 2.9). De binnensportverenigingen zijn vaker bereid en ook in staat om buiten de piekuren te huren, maar hebben alsnog een sterke voorkeur voor het huren tussen 19:00 en 21:00 uur. De overige sportaanbieders, zoals de stichtingen, losse sportgroepen en commerciële aanbieders, geven aan nagenoeg niet in staat te zijn om op de late avond of op de vroege avond ruimte te huren.

Figuur 2.9 Reactie op de stelling 'Mijn vereniging/organisatie is in staat om buiten de piekuren te huren', naar tijdsblok, naar type huurder

2.4 Huurtarieven binnensportruimte

Binnensportaccommodaties zijn kostbare voorzieningen. Ze vormen een belangrijke uitgavenpost voor gemeenten. Het grootste deel van het sportbudget van gemeenten gaat op aan (binnen)sportaccommodaties. De bouw en exploitatie van de accommodaties vraagt om gemeentelijke financiering. Gemeenten stellen in de regel sportaccommodaties tegen niet kostendekkende tarieven aan sportverenigingen beschikbaar (en in mindere mate aan derden).

Eind jaren tachtig is de gemeente Gorinchem begonnen met het op afstand plaatsen van het beheer en onderhoud van binnensportaccommodatie. Dat begon in 1989 met het Caribabad en vanaf 1993 met de sporthallen. De Stichting Gorinchemse Sportaccommodaties (SGS) is hiertoe opgericht. De SGS is op het moment verantwoordelijk voor het beheer en exploitatie van de sporthallen (De Hoefslag, Oosterblik en de Van Rappardhal) en het zwembad (Caribabad). De gemeente beheert en exploiteert de gemeentelijke gymzalen. De tarieven voor de sporthallen en het zwembad worden vastgesteld door de SGS binnen de kaders die hiervoor zijn gesteld in de exploitatie en huurovereenkomst die de gemeente met SGS heeft gesloten. Deze overeenkomst benoemt dat SGS de tarieven zonder toestemming van de gemeente maximaal mag verhogen met de jaarlijkse index gezinsconsumptie. Verder is vastgelegd dat een korting van 25 procent moet worden toegepast op de gehuurde uren ten behoeve van jeugdleden. Van het laatste is bekend dat SGS hiervan afwijkt, vanwege de problemen die ze ervaren bij het uitvoeren van deze specifieke regeling en daarom een 8 procent korting hanteren voor alle gehuurde uren.

Eén van de subsidieregelingen voor de binnensportverenigingen in Gorinchem betreft een compensatie voor de huurlasten. Deze beleidsregel is bedoeld om sportverenigingen in de gemeente Gorinchem tegemoet te komen in de kosten voor (hoge) huurtarieven¹⁰. De gemeente kent een subsidie aan verenigingen toe waarbij de huurlasten, gerekend per lid, hoger zijn dan 100 euro¹¹. Deze regeling kan waardevol zijn om de accommodatiekosten bij een sportvereniging te drukken, maar het kan ook efficiënt gebruik van ruimte tegengaan. Op een gegeven moment is er voor een sportvereniging namelijk geen drijfveer meer om kritisch te kijken naar het aantal gehuurde uren, als de gemeente de kosten hiervan via een subsidie voor haar rekening neemt.

Sporthallen

De SGS hanteert voor de sporthallen één huurtarief (tabel 2.8). Er wordt geen onderscheid gemaakt naar gebruikerstype. De hallen worden alleen in hun geheel verhuurd (m.a.w.: de huur van een zaaldeel is in beginsel niet mogelijk) en in blokken¹² (m.a.w.: de huur van een los uur, zonder aansluitende andere huurders, is niet mogelijk). Indien verenigingen een volledig seizoen van een sporthal gebruikmaken en jeugdleden hebben, ontvangen zij een korting van 8 procent over de hele zaalhuur.

¹⁰ Gemeente Gorinchem, Subsidie beleidsregels Welzijn, april 2011.

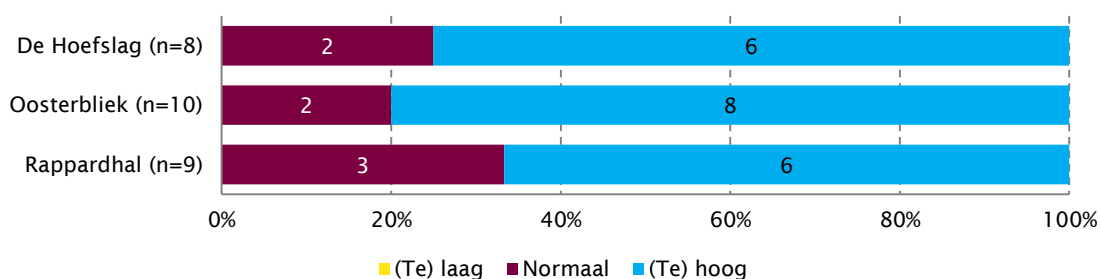
¹¹ Voorbeeld: een vereniging met 12.000,- euro huurlasten en 100 leden heeft een huurlast van 120,- euro per lid. De subsidiabele kosten bedragen dan 2.000,- euro (20,- euro maal 100 leden).

¹² Om de zaal doordeweeks te kunnen huren, dient er een minimale bezetting van twee uur in de sporthallen te zijn. In het weekend is de minimale bezetting drie uur.

Tabel 2.8 Huurtarieven sporthallen Gorinchem, 2016/17

	Vloeroppervlakte	Huurprijs per uur
De Hoefslag	1.344 m ²	€ 61,20
Oosterblik	1.344 m ²	€ 61,20
Van Rappardhal	1.344 m ²	€ 61,20

De meeste gebruikers van de sporthallen in Gorinchem zijn van mening dat SGS (te) hoge tarieven hanteert voor de sporthallen (figuur 2.10). Dit vinden zowel de sportverenigingen als de overige sportaanbieders.

Figuur 2.10 Mening sporthalgebruikers over de huurtarieven, per sporthal

Toelichting: De weergegeven *n* is het aantal gebruikers van de desbetreffende sporthal die de vragenlijst heeft ingevuld. De gebruikers kunnen gebruikmaken van meerdere sporthallen, waardoor de cumulatieve *N* hoger is dan het aantal gebruikers dat heeft meegewerkt.

Gymzalen

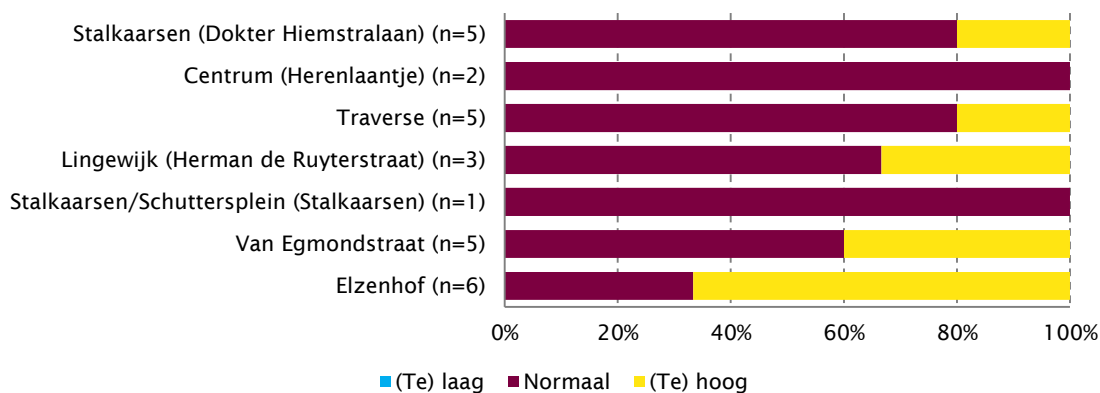
De gemeente Gorinchem maakt voor de verhuur van haar gymzalen, in tegenstelling tot SGS voor de sporthallen, wel een onderscheid in de tarieven naar gebruikerstype (tabel 2.9). De gymzalen worden voor onderwijsinstellingen tegen een nultarief beschikbaar gesteld. Het onderwijsgebruik wordt door de gemeente rechtstreeks verrekend met de rijksvergoeding die zij hiertoe van de overheid ontvangt.

Tabel 2.9 Huurtarieven gemeentelijke gymzalen Gorinchem, 2016/17

	Vloeroppervlakte	Huurprijs per uur	
		Verenigingen	Derden
Elzenhof	210 m ²	€ 9,50	€ 16,90
Van Egmondstraat	252 m ²	€ 9,50	€ 16,90
Stalkaarsen/Schuttersplein (Stalkaarsen)	162 m ²	€ 9,50	€ 16,90
Lingewijk (Herman de Ruyterstraat)	200 m ²	€ 9,50	€ 16,90
Traverse	252 m ²	€ 9,50	€ 16,90
Centrum (Herenlaantje)	252 m ²	€ 9,50	€ 16,90
Stalkaarsen (Dokter Hiemstralaan)	252 m ²	€ 9,50	€ 16,90

De gebruikers van de gymzalen in Gorinchem zijn over het algemeen van mening dat het tarief dat zij voor de gymzalen moeten betalen van een normaal niveau is (figuur 2.11). Er is geen verschil tussen de mening van de sportverenigingen en de overige sportaanbieders.

Figuur 2.11 Mening gymzaalgebruikers over de huurtarieven, per gymzaal

Toelichting: De weergegeven *n* is het aantal gebruikers van de desbetreffende gymzaal die de vragenlijst heeft ingevuld. De gebruikers kunnen gebruikmaken van meerdere gymzalen, waardoor de cumulatieve *N* hoger is dan het aantal gebruikers dat heeft meegewerkt.

Zwembad

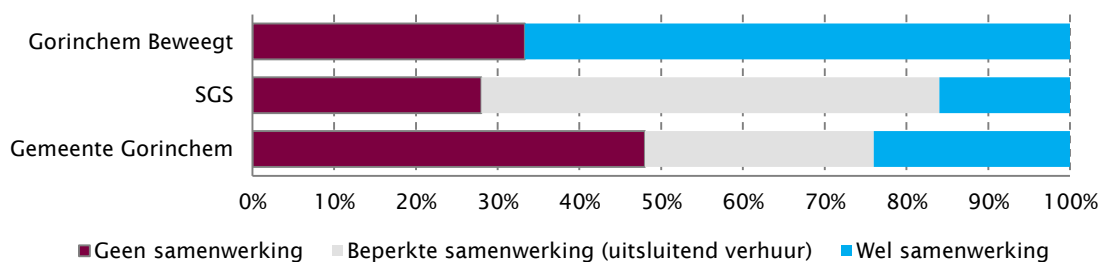
Het Caribabad bestaat uit een buitenbad, een recreatiebad en een wedstrijdbad. De Gorinchemse zwemverenigingen huren doorgaans het wedstrijdbad. Het betreft een 25-meterbad met zes banen. De SGS hanteert een huurprijs van 85,95 euro per uur. De hoofdgebruiker van het wedstrijdbad is zwemvereniging PCG, die een huurprijs van 83,45 euro per uur betaalt.

Twee van de drie zwemverenigingen vinden het huurtarief voor het Caribabad te hoog, waar de andere vereniging het van een normaal niveau vindt.

2.5 Samenwerkingsverbanden binnensport

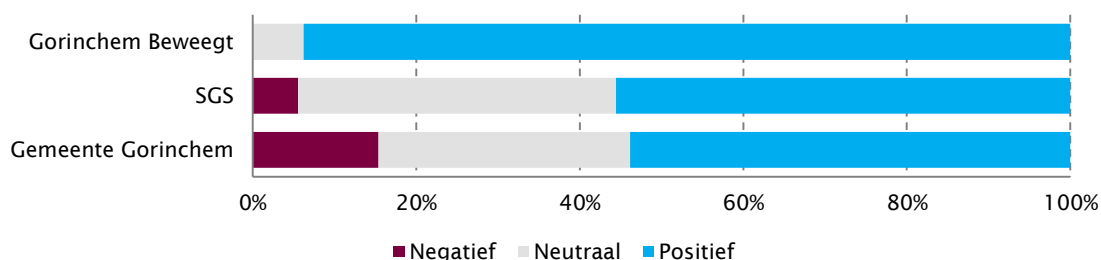
De SGS wordt het vaakst door de gebruikers van de Gorinchemse binnensportaccommodaties genoemd als (gemeentelijke) instantie waarmee zij samenwerken (figuur 2.12). Deze samenwerking beperkt zich veelal tot contacten over de verhuur van de sportruimtes. Hetzelfde geldt voor de samenwerking met de gemeente. De binnensportverenigingen geven aan nauwelijks met de gemeente Gorinchem samen te werken, waar de buitensportverenigingen dit wel doen. De meeste gebruikers, ook de binnensportverenigingen, werken wel in een bepaalde mate samen met Gorinchem Beweegt.

Figuur 2.12 Samenwerkingsverbanden, naar partij, in procenten

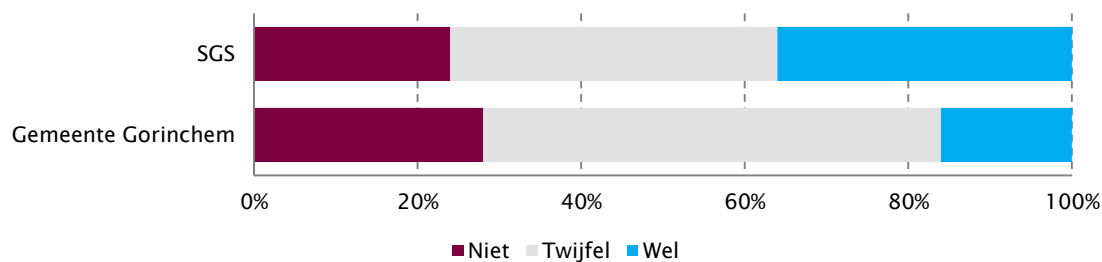
De gebruikers die samenwerken met Gorinchem Beweegt beoordelen deze samenwerking bijna uitsluitend (zeer) positief. De samenwerking met de gemeente en SGS wordt overwegend positief beoordeeld (figuur 2.13). De binnensportverenigingen zijn allen positief over de samenwerking met Gorinchem Beweegt.

Figuur 2.13 Beoordeling samenwerking, naar partij, in procenten

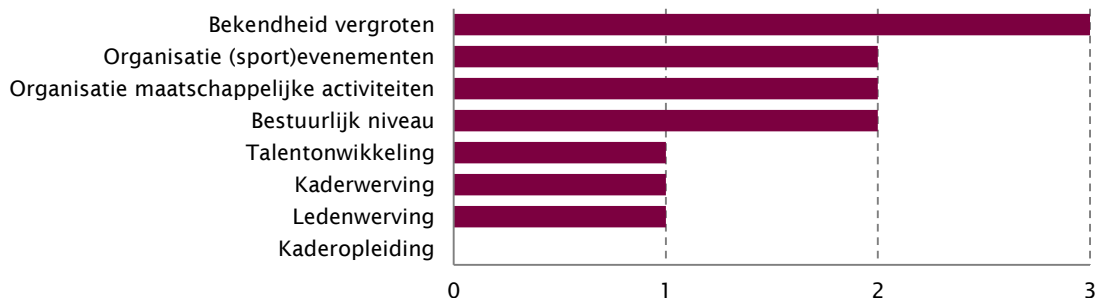
De meeste gebruikers hebben niet direct het gevoel dat de gemeente Gorinchem en SGS naar hun wensen als huurder luisteren, of als ze dit wel doen, geen actie ondernemen (figuur 2.14). Met name de binnensportverenigingen geven aan dat zij zich door de gemeente niet gehoord voelen. Voorstellen worden in de ogen van de verenigingen door de gemeente afgewezen zonder toelichting, om vervolgens geen alternatief aan te bieden. Deze voorstellen hebben bijvoorbeeld betrekking op de huurtarieven, de aanleg van nieuwe faciliteiten (klok, turnvoorzieningen) of de huurtijden (openingstijden).

Figuur 2.14 Beoordeling mate waarin de huurder zich gehoord voelt, naar partij, in procenten

De helft van de Gorinchemse binnensportverenigingen geeft aan samen te werken met één of meerdere andere sportverenigingen. De samenwerkende sportverenigingen beoordelen de onderlinge samenwerking overwegend positief. Het punt waarop de meeste samenwerking plaatsvindt, is het vergroten van de bekendheid van de sport(verenigingen) onder de inwoners van Gorinchem (figuur 2.15).

Figuur 2.15 Samenwerkingsgebieden huidige onderling samenwerking sportverenigingen Gorinchem, in absolute aantallen (verenigingen), 2016/17

2.6 Conclusies & aanbevelingen

Het aanbod aan binnensportruimte in Gorinchem bestaat uit drie sporthallen, één sportzaal en 21 gymzalen. Het aantal sporthallen per hoofd van de bevolking (2,1 per 25.000 inwoners) is vergeleken met het landelijke gemiddelde (2,7), het gemiddelde van Zuid-Holland-Zuid (3,0) en het gemiddelde van vergelijkbare gemeenten (3,0) relatief laag. Ook het aanbod van één sportzaal in Gorinchem is relatief laag. De sportzaal is bovendien niet beschikbaar voor huur door sportverenigingen. Dit laatste geldt ook voor de meeste gymzalen.

De normatieve behoefte aan binnensportruimte voor de (georganiseerde) binnensport in Gorinchem komt neer op twee sporthallen en drie sportzalen, waarbij een wisselwerking bestaat tussen de twee typen accommodaties. Het aanbod aan sporthallen ligt boven de behoefte; het aanbod van één sportzaal ligt onder de behoefte, waarbij de sportzaal alleen wordt gebruikt voor het bewegingsonderwijs. Het ontbreken van sportzalen beschikbaar voor verenigingen verhoogt de druk op de sporthallen waar het gaat om het sportgebruik, en op de gymzalen waar het gaat om het bewegingsonderwijs.

Ondanks de aanwezigheid van drie sporthallen ervaren de binnensportverenigingen in Gorinchem een capaciteitstekort. Met name de gebruikers van Oosterblik ervaren een te hoge druk op deze sporthal. Het ontbreken van (voor externen beschikbare) sportzalen speelt hierbij mogelijk een rol. De bezetting laat overigens slechts incidentele knelpunten zien. Deze doen zich voor in het winterseizoen tijdens de piekuren (19:00-21:00 uur, de uren waarop de meeste gebruikers binnensportruimte willen huren). Buiten deze periode (en tijdsblok) is er voldoende ruimte om meer uren te huren, waarbij vooral de lage bezetting van De Hoefslag in het oog springt.

De gebruikers van de sporthallen vinden de door SGS gehanteerde tarieven voor de sporthallen (te) hoog. De gebruikers van de gymzalen vinden de door de gemeente hanteerde tarieven voor de gymzalen van een normaal niveau. Op het gebied van samenwerking tussen enerzijds de gebruikers van de binnensportaccommodaties en anderzijds de exploitanten (SGS/gemeente Gorinchem) lijkt wat gewonnen te kunnen worden. De gebruikers voelen zich op het moment niet gehoord door de desbetreffende partij. De samenwerking met Gorinchem Beweegt wordt als goed beschouwd.

Er kan worden gekozen voor het creëren van extra binnensportaanbod, al is in vergelijking met andere gemeenten relatief veel binnensportruimte beschikbaar. Deze uitbreiding is dan vooral om te voorzien in de behoefte in het winterseizoen. Het realiseren van een sportzaal die voor meerdere doeleinden

beschikbaar is, is een goede optie om meer diversiteit in het binnensportaanbod aan te brengen en extra ruimte te realiseren voor het bewegingsonderwijs. Tevens brengt de realisatie van een sportzaal het aanbod in Gorinchem meer in lijn met de genormeerde behoefte op basis van de planologische kengetallen. Een alternatieve optie is om de sportzaal van Gomarus beschikbaar te stellen voor verhuur door sportverenigingen (en overige externen). De gemeente kan hierbij denken aan een constructie waarbij het schoolbestuur (financieel) wordt gesteund voor het in de doordeweekse avonden en in de weekeinden openstellen van de sportzaal.

3. Perspectief op huurtarieven

De gemeente Gorinchem wil graag de gemeentelijke huurtarieven voor de binnensportaccommodaties kunnen vergelijken met de tarieven in andere gemeenten, om te bezien of de door de huurders geuite onvrede over de tarieven gegrond zijn. In tabel 3.1 zijn de vergelijkingsgemeenten opgenomen. Om tot een eerlijke benchmark te komen, wordt in deze gemeenten alleen gekeken naar de binnensportaccommodaties (inclusief overdekte wedstrijdwembaden) die in gemeentelijke eigendom zijn en die door de gemeente, of door een vergelijkbare instantie als SGS, worden geëxploiteerd.

Tabel 3.1 Vergelijkingsgemeente benchmark huurtarieven

Gemeente	Aantal inwoners
Gorinchem	35.260
Culemborg	27.650
Gouda	71.190
Hellendoorn	35.650
Heusden	43.270
Oosterhout	54.020
Papendrecht	32.250
Raalte	36.700
Sliedrecht	24.980
Waalwijk	47.020

3.1 Sporthallen

Het gemiddelde basistarief van de sporthallen bedraagt € 65,10 per uur. In de meeste gemeenten is sprake van differentiatie in de tarieven naar type gebruikers, waarbij de (gemeentelijke) sportverenigingen (of structurele huurders) zich zonder uitzondering bevinden in de goedkoopste schaal. De (gemeentelijke) structureel hurende sportverenigingen betalen gemiddeld € 47,50 per uur.

Het tarief in Gorinchem voor het huren van de sporthallen door sportverenigingen is een stuk hoger dan het gemiddelde van de benchmark. De seizoenskorting van 8 procent die de vaste huurders in Gorinchem ontvangen, is vergeleken met de kortingen in andere gemeenten opvallend laag.

Tabel 3.2 Benchmark huurtarieven sporthallen

Gemeente	Tarief	Doelgroep	Gemiddelde huurprijs (p/u) voor hele hal	Index
Gorinchem	Basistarief	Divers	€ 61,20	100
	Seizoenstarief	Divers	€ 56,30	92
Culemborg	Basistarief	Divers	€ 71,20	100
Gouda	Verenigingstarief	Verenigingen	€ 56,35	100
Hellendoorn	Basistarief	Divers	€ 77,38	100
	Kortingstarief	Gebruikers uit gemeente (niet verenigingen)	€ 59,66	77
	Verenigingstarief	Gemeentelijke sportverenigingen	€ 35,80	46
Heusden	Basistarief	Divers	€ 43,95	100
	Kortingstarief	Huurders uit Heusden	€ 37,15	85
Oosterhout	Commercieel tarief	Profitorganisaties Verenigingen, individuele sporters en andere non-profit organisaties	€ 70,10	100
	Maatschappelijk tarief		€ 50,08	71
Papendrecht	Basistarief	Divers	€ 60,40	100
	Maatschappelijk tarief	Sportverenigingen	€ 40,45	67
Raalte	Basistarief	Divers	€ 59,90	100
	Verenigingstarief	Plaatselijke verenigingen	€ 33,10	55
Sliedrecht	Basistarief	Divers	€ 80,31	100
	Verenigingstarief	Sportverenigingen	€ 48,12	60
Waalwijk	Incidenteel gebruik	Divers	€ 70,05	100
	Structureel gebruik	Divers	€ 46,70	67

Dagelijks beheer

De gemeente Gorinchem vraagt zich af of een beheerder bij de verhuur van de sporthallen altijd nodig is. De situatie op dit moment is dat in Gorinchem bij de verhuur van de sporthallen altijd een beheerder aanwezig is. Als mogelijke bezuinigingspost wordt gedacht aan het opheffen van de aanwezigheid van een beheerder tijdens verhuurde uren, en de beheerder te vervangen door een systeem waarbij de huurders zelf de sporthallen kunnen openen en sluiten.

Met uitzondering van de sporthallen in de gemeente Waalwijk en Raalte, is in alle sporthallen in de vergelijkingsgemeenten altijd een medewerker tijdens de verhuur van de sporthallen aanwezig. In Raalte en Waalwijk kunnen de huurders met behulp van een toegangsdruppel de sporthallen betreden. Dit heeft in Waalwijk niet geleid tot lagere huurtarieven ten opzichte van de andere gemeenten. In Raalte wordt wel een relatief laag huurtarief gehanteerd ten opzichte van de anderen gemeenten. Het is niet te zeggen of het druppelsysteem invloed heeft gehad op de huurtarieven in Raalte.

Het lijkt erop dat vaste huurders minder huur hoeven te betalen wanneer zij de sporthal met een toegangsdruppel kunnen betreden (€ 39,90 t.o.v. € 50,71 voor het basistarief). Het is voor een beheerder dan niet noodzakelijk om aanwezig te zijn (zie tabel 3.3). Huurders die het basistarief moeten betalen lijken geen voordeel te ondervinden bij sporthallen waar de beheerder niet aanwezig is. Het gemiddelde huurtarief ligt in beide situaties rond de 65 euro. Dit is mogelijk te verklaren doordat toegangsdruppels alleen aan vaste huurders worden vergeven en de beheerder bij niet-vaste huurders alsnog aanwezig is.

Tabel 3.3 Benchmark huurtarieven sporthallen (in euro's per uur, n=10 gemeenten)

		Minimum	Maximum	Gemiddelde
Beheerder aanwezig	Basistarief	43,95	80,31	65,11
	Verenigingstarief ^A	35,80	56,35	50,71
Beheerder afwezig of gebruik druppel	Basistarief	59,90	70,05	64,98
	Verenigingstarief ^A	33,10	46,70	39,90

^A Met het verenigingstarief wordt hier het tarief bedoeld dat de binnensportverenigingen (vaste huurders) betalen.

De huurders van de gymzalen in Dordrecht, Oosterhout en Waalwijk kunnen allen in de gymzalen zonder dat daar een beheerder voor aanwezig dient te zijn. Ook hier lijkt het er niet op dat de afwezigheid van een vaste medewerker tot lagere huurtarieven leidt (niet in tabel). De reden dat de aanwezigheid of afwezigheid van een beheerder weinig lijkt uit te maken voor de huurtarieven kan gelegen zijn in het feit dat de kosten voor een beheerder marginaal zijn vergeleken bij de totale kosten voor het stichten en exploiteren van de accommodatie.

Kengetallen huurtarieven

Er bestaan geen kengetallen voor huurtarieven voor binnensportruimte en gerelateerde kosten per lid per sporttak. Gemeenten hanteren verschillende tariefsystemen en ook sportverenigingen gaan verschillend om met het doorbelasten van de accommodatiekosten naar hun leden. Verder kan een vast tarief voor een uur zaalhuur een verschil tussen sporttakken betekenen, omdat de ene sporttak met meer leden gebruik kan maken van dezelfde sportruimte dan bij een andere sporttak het geval is. Zodoende kan ook bij een vast uurtarief tussen de verschillende sportverenigingen een verschil ontstaan in kosten per lid per jaar. Daarnaast kunnen ook binnen een vereniging de kosten voor de accommodatie per lid verschillen. Het is mogelijk dat de contributie voor alle leden gelijk is, maar dat het ene lid (bijvoorbeeld het selectielid) meer trainingsuren krijgt aangeboden dan het andere lid (de recreant). Ook is het mogelijk dat binnen de vereniging een seniorlid meer contributie betaalt dan een jeugdlid, terwijl evenveel uur gebruik wordt gemaakt van de sporthal. Met andere woorden: er is geen algemeen geldende norm voor een gemiddeld aantal uur zaalgebruik per lid voor alle binnensporten en hieraan gekoppeld voor iedereen gelijk huurtarief. Wel laat de benchmark zien dat gemeenten voor de huur van een sporthal gemiddeld genomen rond de 40 tot 50 euro per uur aan sportverenigingen in rekening brengen.

3.2 Gymzalen

Gymzalen zijn over het algemeen het kleinste type binnensportaccommodatie. De standaardafmetingen hiervoor zijn 21 bij 12 meter. Deze afmetingen zorgen voor beperkingen in het sportgebruik. Op de gemeente Culemborg na, worden in alle gemeenten van de benchmark de gemeentelijke gymzalen wel door verenigingen en overige partijen beschikbaar gesteld.

Het ongewogen gemiddelde basistarief (het hoogste tarief) van de gymzalen bedraagt € 19,50 per uur. In de meeste gemeenten is er sprake van differentiatie in de tarieven naar type gebruikers, waarbij de (gemeentelijke) sportverenigingen (of structurele huurders) zich zonder uitzondering bevinden in de goedkoopste schaal. De (gemeentelijke) structureel hurende sportverenigingen betalen gemiddeld € 14,60 per uur.

De tarieven in Gorinchem voor het huren van de gymzalen, zowel het basistarief als het verenigingstarief, is lager dan het gemiddelde van de benchmark. Met name de Gorinchemse sportverenigingen betalen een stuk minder dan de sportverenigingen in de gemeenten van de benchmark.

Tabel 3.4 Benchmark huurtarieven gymzalen

Gemeente	Tarief	Doelgroep	Gemiddelde	
			huurprijs (p/u)	Index
Gorinchem	Incidenteel	Particulier	€ 16,90	100
	Incidenteel	Sportvereniging	€ 9,50	56
	Seizoenshuur	Particulier	€ 11,30	67
	Seizoenshuur	Sportvereniging	€ 7,50	45
Culemborg	-	-	-	-
Gouda	Verenigingstarief	Junioren	€ 12,40	-
		Senioren	€ 14,80	-
Hellendoorn	Basistarief	Divers	€ 24,90	100
	Kortingstarief	Gebruikers uit gemeente (niet verenigingen)	€ 19,90	80
	Verenigingstarief	Gemeentelijke sportverenigingen	€ 11,90	48
Heusden				
Oosterhout	Basistarief	Divers	€ 20,60	100
	Maatschappelijk tarief	Sportvereniging	€ 14,70	72
Papendrecht	Basistarief	Divers	€ 16,20	100
	Maatschappelijk tarief	Sportverenigingen	€ 10,80	66
Raalte	Basistarief	Divers	€ 18,30	100
Sliedrecht	Basistarief	Divers	€ 28,60	100
	Verenigingstarief	Sportverenigingen	€ 23,10	81
Waalwijk	Basistarief	Divers	€ 15,90	100

3.3 Zwembaden

De zwemverenigingen in de gemeenten betalen per uur aanzienlijke verschillende tarieven voor een wedstrijdbad (tabel 3.5). In de meeste gemeenten bestaan geen mogelijkheden voor korting op het huurtarief. Wel wordt in drie gemeenten (Hellendoorn, Heusden en Raalte) onderscheid gemaakt tussen lokale organisaties of gemeentelijke verenigingen en niet-lokale organisatie en niet-gemeentelijke verenigingen.

Het huurtarief voor het Gorinchemse zwembad ligt iets boven het gemiddelde van de benchmark (€ 85,95 t.o.v. € 81,69-€ 85,09). Wanneer het huurtarief van de zwembaden wordt gedeeld door het aantal banen, betalen de verenigingen in de benchmark gemiddeld € 12,18 - € 12,72 per baan per uur. De Gorinchemse zwemverenigingen betalen gemiddeld meer.

Tabel 3.5 Huurtarievenbechmark wedstrijdbaden, 2016/17

Gemeente	Lengte (m)	Aantal banen	Huurtarief voor gemeentelijke zwemverenigingen (per uur)	Huurtarief per baan
Gorinchem	25	6	€ 85,95	€ 14,33
Culemborg	25	8	€ 98,40	€ 12,30
Gouda (twee zwembaden)	25	6	€ 79,00	€ 13,17
Gouda (twee zwembaden)	25	6	€ 87,30	€ 14,55
Hellendoorn	25	8	€ 45,66	€ 5,74
Heusden	25	6	€ 69,75	€ 11,63
Oosterhout	50	8	€ 115,00	€ 14,38
Papendrecht	25	8	€ 86,10 (trainingen) € 129,10 (wedstrijden)	€ 10,76 (trainingen) € 16,14 (wedstrijden)
Raalte	25	6	€ 45,15	€ 7,53
Waalwijk	25	6	€ 104,55	€ 17,43
<i>Ongewogen gemiddelde</i>			€ 81,69 (trainingen) € 85,09 (wedstrijden)	€ 12,18 (trainingen) € 12,72 (wedstrijden)

3.4 Conclusie & aanbevelingen

We concluderen dat de basistarieven in Gorinchem voor de huur van de sporthallen en gymzalen relatief laag is. Alleen doordat de korting (8%) die sportverenigingen ontvangen lager is dan wat in andere gemeenten gebruikelijk is, zijn sportverenigingen (structurele gebruikers) in Gorinchem duurder uit. De beoogde korting van 25 procent voor gehuurde uren ten behoeve van jeugdleden die de gemeente heeft opgenomen in de 'Exploitatie en huurovereenkomst' met SGS, zou de tarieven voor deze groep meer in lijn brengen met die bij vergelijkbare gemeenten. De tarieven voor de zwembaden verschillen tussen de gemeenten sterk. In Gorinchem ligt het tarief een fractie hoger dan het gemiddelde tarief van de andere gemeenten.

De subsidieregeling waarbij de gemeente Gorinchem de accommodatiekosten vergoedt als deze boven de 100 euro per lid per jaar uitkomen, biedt onvoldoende mogelijkheden om op een betere bezetting van de sporthallen te sturen. Het zou kunnen dat de oorzaak dat verenigingen boven deze kostengrens uitkomen, gelegen is in het feit dat ze te veel uren huren voor het aantal leden dat ze hebben. Het is mogelijk dat door subsidie te geven, de gemeente de bestaande situatie in stand houdt en verenigingen niet kritisch laat kijken of ze alle gehuurde uren nog wel nodig hebben en op bepaalde tijdvakken wellicht beter ruimte kunnen maken voor andere verenigingen. Het is aan te bevelen om kritisch naar het functioneren van deze subsidieregeling te kijken en aanpassingen door te voeren die een efficiënt gebruik van de ruimte ten goede komen.

Het is bij de meeste gemeenten gebruikelijk dat een beheerder bij de sporthallen aanwezig is. Voor de gymzalen geldt over het algemeen dat er geen beheerder aanwezig is. Of er wel of geen beheerder aanwezig is, lijkt in de tariefstelling weinig verschil te maken. Een mogelijke verklaring hiervoor is dat de kosten voor de aanwezigheid van een beheerder maar een fractie zijn van de totale kosten voor de stichting en exploitatie van een sportaccommodatie.

4. Toekomstperspectief

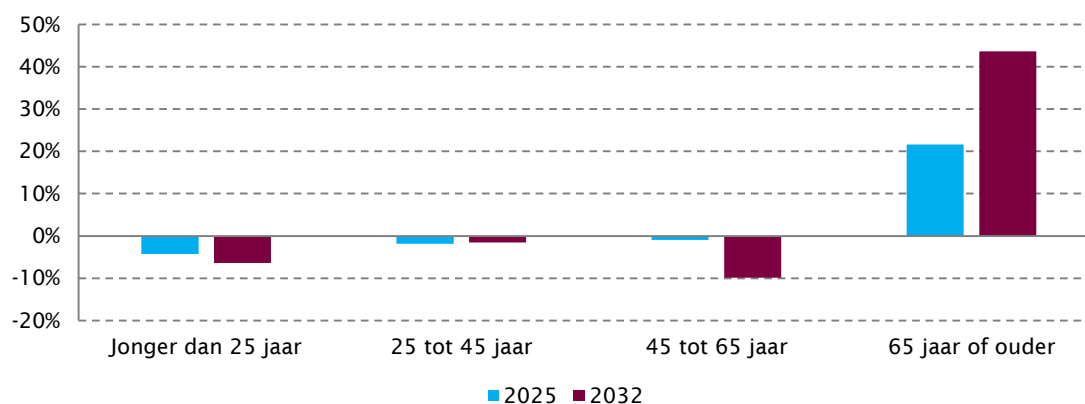
In dit hoofdstuk beziën we hoe de behoefte aan sportaccommodaties zich naar de toekomst toe gaat ontwikkelen en wat voor kansen en mogelijkheden er zijn wat betreft tariefstelling en samenwerking. Alvorens hier specifiek op in te gaan, bieden we een overzicht van relevante ontwikkelingen voor de toekomstige behoefte aan sportaccommodaties. Daarbij hebben we onder andere aandacht voor de bevolkingsprognoses en leerlingenprognoses van de gemeente Gorinchem en relevante ontwikkelingen in de sport. Dit maakt het mogelijk om een goede raming te doen van de toekomstige capaciteitsbehoefte. Op basis van de tarievenbenchmark en de gebruikersbevraging wordt een overzicht gegeven van de kansen en mogelijkheden voor de tariefstelling van sportaccommodaties en versterking van de samenwerking.

4.1 Relevante ontwikkelingen en prognoses

Bevolkingsprognose

De verwachting is dat de totale bevolking van de gemeente Gorinchem van 35.250 inwoners in 2016 toeneemt naar circa 36.250 inwoners in 2032 (+3%). Deze groei wordt uitsluitend veroorzaakt door de toename van het aantal 65-plussers (+44%). De bevolking in de overige bevolkingsgroepen neemt af (figuur 4.1).

Figuur 4.1 Verwachte bevolkingsontwikkeling Gorinchem 2016-2032

Bron: CBS, 2017, Zuid-Hollandse Bevolkingsprognose 2016.

Bewerking: Mulier Instituut.

Leerlingenprognose

De verwachting is dat het aantal basisschoolleerlingen in Gorinchem zal toenemen, terwijl het aantal leerlingen op de middelbare scholen en de scholen voor (voortgezet) speciaal onderwijs zal afnemen (tabel 4.1).

Tabel 4.1 Leerlingenaantallen Gorinchemse scholen, 2015, 2025 en 2032

	2015	2025	2032
Basisonderwijs	3.381	3.372	3.453
<i>Groei t.o.v. 2015</i>		-0,3%	+2,1%
Voortgezet onderwijs	7.282	6.876	6.816
<i>Groei t.o.v. 2015</i>		-5,6%	-6,4%
(Voortgezet) speciaal onderwijs	447	427	437
<i>Groei t.o.v. 2015</i>		-4,5%	-2,2%
Totaal	11.110	10.675	10.706
<i>Groei t.o.v. 2015</i>		-3,9%	-3,6%

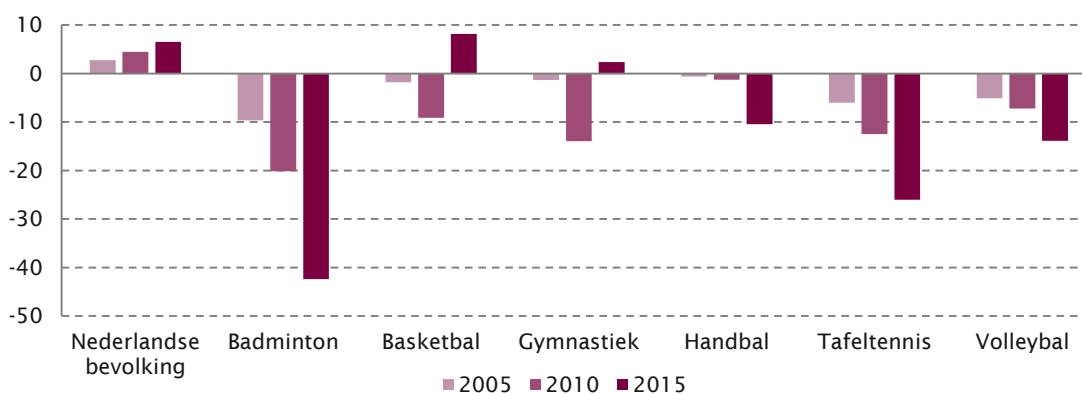
Bron: Pronexus 2016, bewerking: Mulier Instituut

Ontwikkeling sportdeelname

In de afgelopen vijftien jaar viel te zien dat de sportdeelname in Nederland na een periode van groei inmiddels constant is. Het landelijke sportdeelnamecijfer is stabiel en ligt rond de 65 procent, evenals de mate waarin de Nederlander lid is van een sportvereniging (circa 30%). De ledentallen van de sportbonden zijn de afgelopen jaren zeker niet stabiel. Het is niet gezegd dat de ontwikkeling van de laatste vijftien jaar een-op-een toepasbaar is op de vijftien jaar die gaan komen. Echter, het ligt niet in de lijn der verwachting dat de sporten die de afgelopen jaren consequent met een afname te maken hebben gehad, ineens de weg naar boven inslaan. Evenmin zullen sporten die een fors aandeel aan leden zagen verdwijnen, in dezelfde mate blijven slinken op weg naar volledige verdwijning.

De algemene trend bij de binnensportbonden de afgelopen jaren is er één van teruglopende ledenaantallen (figuur 4.2). Met uitzondering van de basketbalbond en de gymnastiekunie, hebben de grootste binnensportbonden sinds 2000 een terugloop in ledenaantallen meegemaakt. Voetbal maakt in zijn geheel als sport wel een groei door, maar het zaalvoetbal (5% van alle voetballers) heeft te maken met een afname van het aantal leden (niet in figuur).

Figuur 4.2 Ontwikkeling lidmaatschappen bij diverse binnensportbonden in de periode 2000-2015 (met 2000 als uitgangsjaar), afgezet tegen de ontwikkeling van de Nederlandse bevolking in diezelfde periode, in procenten

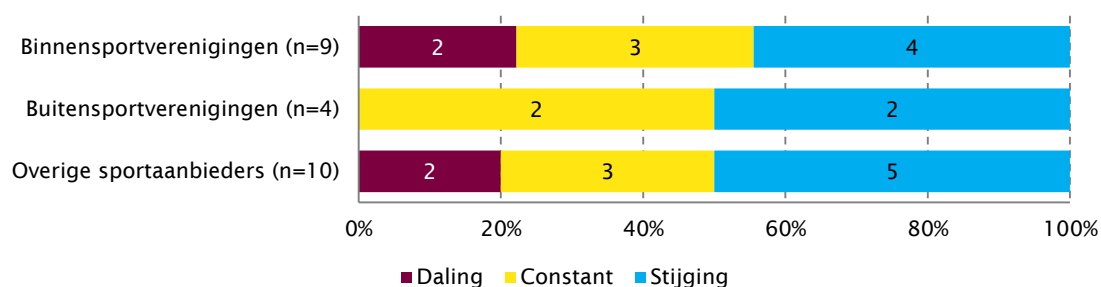

Bron: NOC*NSF, 2000-2015; CBS 2016

Bewerking: Mulier Instituut.

De ontwikkeling van de Gorinchemse binnensport wijkt af van de landelijke ontwikkeling, met name zaalvoetbal wordt in de gemeente veel beoefend. De meeste gebruikers van de binnensportaccommodaties in Gorinchem geven aan in het seizoen 2016/2017 meer leden te hebben dan een paar seizoenen geleden (figuur 4.3). De twee verenigingen die recent een ledendaling hebben meegemaakt zijn een basketbalvereniging en een gymnastiek-/turnvereniging.

Figuur 4.3 Recente ledenontwikkeling gebruikers binnensportaccommodaties Gorinchem, naar type huurder

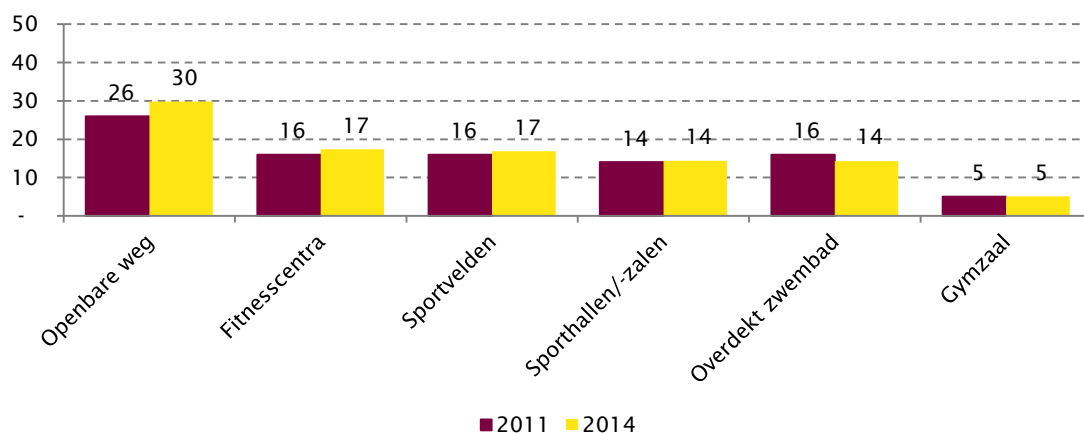

Op één overige binnensportaanbieder na, verwachten alle gebruikers de komende jaren een stabiel of een stijgend ledenaantal te hebben. Wanneer wordt gevraagd naar de consequenties van de verwachte ledenontwikkeling voor de ruimtebehoefte, geven de meeste gebruikers aan te verwachten dat de ruimtebehoefte gelijk zal blijven. Twee binnensportverenigingen en één buitensportvereniging verwachten in de toekomst meer uren in de binnensportaccommodaties te moeten afnemen.

Ontwikkeling sportaccommodatiegebruik

Circa 14 procent van alle Nederlanders (6-79 jaar) maakte in 2014 gebruik van sporthallen en -zalen voor het beoefenen van een sport. Voor gymzalen, die vanwege hun afmetingen een beperkte functionaliteit voor binnensport kennen, is dit slechts 5 procent. Hoewel snel aan sportaccommodaties wordt gedacht als om sportbeoefening het gaat, maakt de Nederlander vooral gebruik van de openbare ruimte (30%). Daarbij wordt de openbare weg gebruikt voor wielrennen, hardlopen en wandelen. In vergelijking met 2011 valt op dat het gebruik van de openbare weg is toegenomen (26% in 2011), en dat het gebruik van de traditionele binnensportaccommodaties (sporthallen, sportzalen en gymzalen) constant is gebleven.

Figuur 4.4 Percentage van de Nederlandse bevolking (6-79 jaar) dat gebruikmaakt van accommodaties voor sportbeoefening, 2011 en 2014

Bron: OBiN, 2010-2011; OBiN, 2013-2014. Bewerking: Mulier Instituut.

Noot: Gebruik gymzaal is exclusief gebruik voor bewegingsonderwijs.

Daarnaast zien wij een verschuiving van een aantal typische buitensporten naar de binnensportaccommodaties. Hockey en korfbal vinden steeds meer in de wintermaanden in de sporthallen plaats. Dit leidt tot topdrukke in deze periode. De korfbalbond heeft een redelijk stabiel ledenaantal, waar de hockeybond de snelst groeiende sportbond in Nederland is. Daarnaast zijn er andere buitensporten die, naast de velden en banen buiten, graag gebruikmaken van (speciale) binnensportaccommodaties om te trainen, zoals atletiek.

4.2 Capaciteitsbehoefte

De verwachte bevolkingsgroei van Gorinchem zal uitsluitend plaatsvinden in de oudere leeftijdsgroepen. Dit heeft als gevolg dat, ondanks de toename in de totale bevolking, het geschatte aantal inwoners van Gorinchem dat gebruikmaakt van sporthallen, afneemt van circa 4.500 inwoners in 2016 naar circa 4.250 inwoners in 2032 (-5%). Het aantal Gorinchemse gebruikers van gymzalen zal naar verwachting afnemen van circa 1.600 inwoners in 2016 naar circa 1.500 inwoners in 2032 (-4%). Hiertegenover staan de verwachtingen van de gebruikers van de binnensportaccommodaties in Gorinchem die een stabiel of zelfs stijgend ledental verwachten, ten opzichte van een landelijke dalende trend.

Het aantal inwoners van Gorinchem tussen de 6 en 80 jaar (de gebruikers van binnensportaccommodaties) zal ongeveer gelijk blijven (-1% in 2032 t.o.v. 2016). Deze ontwikkeling is dusdanig klein dat dit geen gevolgen heeft voor de (afgeronde) normatieve behoefte aan binnensportaccommodaties. Met andere woorden: de resultaten van de vraag-aanbodanalyse naar binnensportaccommodaties voor 2016 is tevens van toepassing op de situatie in 2025 en 2032 (tabel 4.2).

Tabel 4.2 Vraag-aanbodanalyse binnensportaccommodaties gemeente Gorinchem, o.b.v. Planologische Kengetallen, 2016, 2025 en 2032

Type binnensportaccommodatie	Aanbod	Behoefte		Overshot (+) / tekort (-)	
		Min.	Max.	Min.	Max.
Sporthallen	3	2	2	+1	+1
Sportzalen	^A 1	3	3	-2	-2

^A De sportzaal van Gomarus wordt niet verhuurd aan externen.

4.3 Binnensportsamenwerking

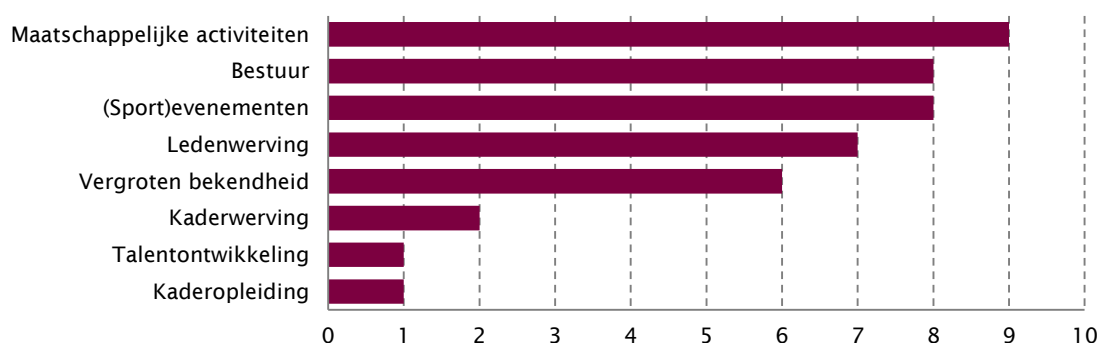
De gemeente Gorinchem heeft het initiatief genomen om de (onderlinge) samenwerking tussen de binnensportverenigingen te bevorderen en ziet voordelen in een koepelorganisatie van de binnensportverenigingen. De organisatie moet zorgen voor meer onderlinge samenwerking en moet fungeren als een gesprekspartner voor de gemeente Gorinchem.

Onderlinge samenwerking

Het merendeel van de Gorinchemse binnensportverenigingen is van mening dat in de toekomst de binnensportverenigingen meer en beter moeten samenwerken. De verenigingen die hier twijfelachtig tegenover staan, geven aan vrij specifieke wensen (vanuit hun sport) te hebben die niet gedeeld worden met andere verenigingen (m.b.t. faciliteiten of doelgroep), zoals de gymnastiekvereniging en de duiksportvereniging.

Om meer invulling te geven aan hun maatschappelijke rol, denken de verenigingen dat zij vooral (meer) kunnen profiteren van onderlinge samenwerking op het gebied van het organiseren van maatschappelijke activiteiten en (sport)evenementen. Daarnaast denken de verenigingen voordeel te kunnen halen uit meer onderlinge samenwerking op het bestuurlijk niveau (figuur 4.5). Hierbij kan worden gedacht aan het uitwisselen van ervaringen en het samen optreden richting exploitanten.

Figuur 4.5 Gebieden waarop verenigingen denken te kunnen profiteren van (meer) onderlinge samenwerking, in aantal keren genoemd

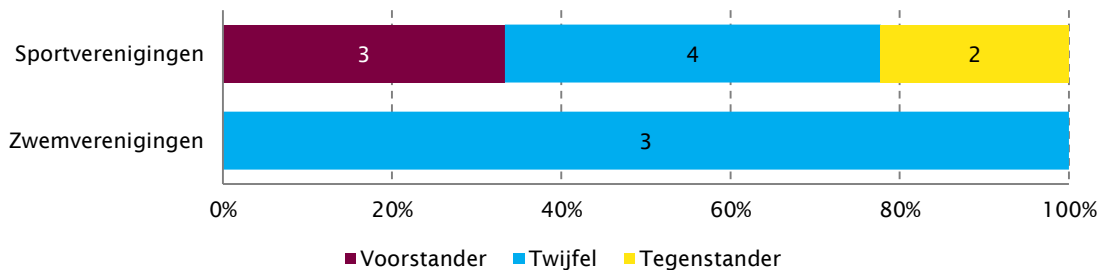

Een samenwerkingsaspect met betrekking tot de capaciteit is de potentiële gedeelde zaalhuur door de verenigingen. Het merendeel van de binnensportverenigingen denkt dat een samenwerkingsplatform kan leiden tot gedeelde zaalhuur van de verenigingen.

Koepelorganisatie

De binnensport- en zwemverenigingen zijn in eerste instantie niet overtuigd van het nut van een overkoepelend orgaan dat als gesprekspartner fungeert (richting de gemeente; figuur 4.6).

Figuur 4.6 Houding ten opzichte van een koepelorganisatie voor de binnensport, naar type gebruiker

De terughoudende verenigingen geven aan bang te zijn dat zij het verenigingsbelang niet goed kunnen behartigen in een dergelijk orgaan en dat (nog) meer overleg niet bevorderlijk is en alleen zal leiden tot vertragingen. De verenigingen die welwillend tegenover een overlegorgaan staan, geven aan ook zitting te willen nemen indien het orgaan tot stand komt.

Het merendeel van de binnensportverenigingen ziet kansen in het ontwikkelen van een gezamenlijk beleidsvisie (met de gemeente) indien tussen de verenigingen meer samenwerking zal ontstaan. De zwemverenigingen zien dit niet gebeuren.

4.4 Tarievenstelsel

Bijna alle binnensportverenigingen en zwemverenigingen geven aan een sterke voorkeur te hebben voor het huren van de binnensportaccommodaties op doordeweekse avonden tussen 19:00 en 21:00 uur. Ondanks deze sterke voorkeur zijn de meeste gebruikers niet bereid meer te betalen om deze uren te blijven huren. Slechts een enkele vereniging denkt dat indien een dalurentarief voor de uren vóór 19:00 uur wordt ingevoerd, zij in dit tijdsblok meer zullen huren. Voor een dalurentarief na 21:00 uur is bij de verenigingen meer interesse.

Met betrekking tot de flexibiliteit van de huurmogelijkheden van de binnensportaccommodaties, geven meerdere gebruikers aan de huidige regels die verbonden zijn aan de (minimale) huurduur als belemmerend te ervaren. Zij moeten de hallen langer huren dan gewenst. Daarnaast zijn de mogelijkheden tot gedeelde zaalhuur of het huren van een zaaldeel (ten opzichte van de hele hal) volgens de gebruikers niet (goed) mogelijk.

4.5 Conclusies & aanbevelingen

De verwachting is dat het aantal ouderen in Gorinchem toe zal nemen, terwijl het aantal jongeren zal afnemen. Jongeren maken, ten opzichte van andere leeftijdsgroepen, relatief veel gebruik van buiten- en binnensportaccommodaties, terwijl ouderen relatief veel gebruik maken van de openbare ruimte. Zij zijn over het algemeen minder geïnteresseerd in verenigingssporten, die veelal in competitieverband (in een buiten- of binnensportaccommodatie) worden beoefend. Behalve dat ouderen (relatief) veel

gebruikmaken van de openbare ruimte, zien we dat de openbare ruimte over het algemeen steeds meer wordt gebruikt voor sport- en beweeggedrag. Deze ontwikkeling is (deels) ten koste gegaan van het gebruik van de traditionele buiten- en binnensportaccommodaties. Met name de georganiseerde binnensport heeft te maken met een teruglopende populariteit, waardoor dit type accommodaties minder gebruikt zal worden. In Gorinchem lijkt de binnensportdeelname redelijk stabiel te zijn gebleven en stabiel te blijven.

De verwachting is dat de (normatieve) behoefte aan binnensportruimte vanuit de (georganiseerde) binnensport in Gorinchem in de toekomst (2025 en 2032) niet hoger zal zijn dan in 2016 het geval is. Vanuit het onderwijs is de verwachting dat de behoefte aan binnensportruimte nagenoeg gelijk zal blijven.

De wens van de gemeente Gorinchem voor meer samenwerking bij de binnensport wordt door de verenigingen gedeeld. Verenigingen zien in meer samenwerking kansen om hun maatschappelijke rol te vergroten, maar ook in meer inspraak in (of overleg over) de verhuur van de accommodaties, waarbij gedacht wordt aan het ruilen van huurtijden en gedeelde zaalhuur.

Uit de bezettingsanalyse volgt de constatering dat in de bezetting van de sporthallen specifieke knelpunten voorkomen. De huurders hebben een sterke voorkeur voor het huren van zaalruimte in de sporthallen op doordeweekse avonden tussen 19:00 en 21:00 uur. Uit de gebruikersbevraging volgt dat een differentiatie van de huurtarieven naar tijdsblokken (daluren en piekuren) niet direct zal leiden tot een betere spreiding van de huuraanvragen.

Bijlage 1 – Afstanden van onderwijslocaties tot binnensportaccommodaties

Tabel b1.1 – Sportaccommodaties binnen 1.000 meter (over de weg) van de basisscholen of de drie dichtstbijzijnde binnensportruimtes, afstanden in kilometers

Basisschool	Binnensportruimte	Afstand	Basisschool	Binnensportruimte	Afstand	
Anne Frankschool	GZ Windroos	0,5	Regenboog, A. Kehrerstraat	Oosterblik	0,3	
	GZ Van Egmondstraat	0,7		GZ Traverse	1,1	
	GZ Oudehoven	0,7		GZ (2) Fortes	1,1	
	Samen Onderweg, Stalkaarsen	GZ Beatrix de Burcht	0,8	Tiener College	Oosterblik	0,4
		De Hoefslag	0,9		GZ Traverse	1,2
		SZ/GZ Gomarus	0,9		GZ (2) Fortes	1,3
		GZ Schuttersplein	0,9	Graaf Reinaldschool	Oosterblik	0,5
		GZ (2) Uilenhof	1,0		GZ (2) Fortes	1,2
GZ Schuttersplein		0,0	GZ Traverse		1,3	
GZ Van Egmondstraat		0,4	Regenboog, Retranchement		GZ Traverse	0,3
GZ Stalkaarsen	0,5	GZ (2) Fortes		0,8		
GZ Windroos	0,7	Oosterblik		0,8		
Samen Onderweg, Van Goudoeverstraat	Rappardhal	0,7	Jenaplanschool Gorkum	GZ Traverse	0,1	
	GZ Camphusianum	0,9		GZ (2) Fortes	0,6	
	GZ Stalkaarsen	0,6		GZ (2) Omnia College	0,9	
	GZ (2) Gilde	0,9	Regenboog, Laagdalemseweg	GZ Elzenhof	1,3	
	Rappardhal	1,0		Oosterblik	1,3	
GZ Schuttersplein	1,0	GZ (2) Fortes		2,1		
J.P. Waaleschool	GZ Lingewijk	0,0	De Tweemaster	GZ Centrum	0,1	
	GZ (2) Omnia College	0,6		GZ (2) Omnia College	1,0	
	GZ Traverse	1,3		GZ Traverse	1,1	
Dominee Koelmanschool	GZ (2) Gilde	0,7	De Merwedonk	GZ Elzenhof	1,1	
	Rappardhal	0,9		Oosterblik	1,5	
	GZ Camphusianum	1,0		GZ (2) Fortes	1,5	
De Poorter	Rappardhal	0,1	De Tamboerijn	GZ Centrum	0,5	
	GZ (2) Gilde	0,2		GZ (2) Omnia College	1,3	
	GZ Camphusianum	0,3		GZ (2) Uilenhof	1,4	
	GZ (2) Uilenhof	0,7				
	GZ Schuttersplein	0,8				
Mariengaarde	GZ Camphusianum	0,2				
	GZ (2) Gilde	0,3				
	Rappardhal	0,3				
	GZ (2) Uilenhof	0,6				
	GZ Schuttersplein	0,8				
	GZ Van Egmondstraat	0,9				

De paars gearceerde binnensportruimtes zijn de gemeentelijke binnensportruimtes.

Tabel b1.2 – Sportaccommodaties binnen 1.000 meter (over de weg) van de middelbare scholen of de drie dichtstbijzijnde binnensportruimtes, afstanden in kilometers

Middelbare school	Binnensportruimte	Afstand	Middelbare school	Binnensportruimte	Afstand
Gomarus, hoofdvestiging	SZ/GZ Gomarus	0,0	Lyceum	GZ Oudehoven	0,0
	GZ Beatrix de Burcht	0,1	Oudehoven	GZ Beatrix de Burcht	0,1
	GZ Oudehoven	0,2		SZ/GZ Gomarus	0,2
	De Hoefslag	0,2		De Hoefslag	0,2
	GZ Da Vinci College	0,5		GZ Da Vinci College	0,7
Gomarus, dependance	GZ Windroos	0,6		GZ Windroos	1,0
	GZ (2) Uilenhof	0,6	Fortes	GZ (2) Fortes	0,0
	GZ (2) Omnia College	0,7	Lyceum	GZ Traverse	0,7
	GZ Van Egmondstraat	0,9		Oosterblik	1,2
Gilde	GZ (2) Gilde	0,0	Omnia College	GZ (2) Omnia College	0,0
	Rappardhal	0,3		GZ Lingewijk	0,5
	GZ Camphusianum	0,3		GZ Traverse	0,9
	GZ (2) Uilenhof	0,7		GZ Centrum	0,9
Windroos	GZ Windroos	0,0		GZ (2) Uilenhof	1,0
	GZ Van Egmondstraat	0,4	Gymnasium	GZ Camphusianum	0,0
	GZ Schuttersplein	0,6	Camphusianum	GZ (2) Gilde	0,3
	GZ (2) Uilenhof	0,7		Rappardhal	0,3
	GZ Oudehoven	1,0		GZ (2) Uilenhof	0,5
	GZ Stalkaarsen	1,0		GZ Schuttersplein	0,9
Uilenhof	GZ (2) Uilenhof	0,0		GZ Van Egmondstraat	1,0
	GZ Camphusianum	0,5	De	SZ/GZ Gomarus	0,0
	GZ (2) Gilde	0,7	Noordhoek	GZ Beatrix de Burcht	0,1
	Rappardhal	0,7		GZ Oudehoven	0,1
	GZ Windroos	0,7		De Hoefslag	0,2
	GZ Van Egmondstraat	0,8		GZ Da Vinci College	0,6
	GZ (2) Omnia College	1,0			

De paars gearceerde binnensportruimtes zijn de gemeentelijke binnensportruimtes.

Tabel b1.3 – Sportaccommodaties binnen 1.000 meter (over de weg) van de scholen voor speciaal onderwijs, afstanden in kilometers

School voor speciaal onderwijs	Binnensportruimte	Afstand
De Cirkel	Gymzaal Schuttersplein	0,0
	Gymzaal Van Egmondstraat	0,4
	Gymzaal Stalkaarsen	0,5
	Gymzaal Windroos	0,7
	Rappardhal	0,7
	Gymzaal Camphusianum	0,9
Beatrix de Burcht	Gymzaal Beatrix de Burcht	0,0
	Gymzaal Oudehoven	0,1
	Sport- en gymzaal Gomarus	0,1
	De Hoefslag	0,2
	Gymzaal Da Vinci College	0,6
De Ronde/De Linge	Gymzaal Stalkaarsen	0,1
	Gymzaal Schuttersplein	0,4
	Gymzaal Van Egmondstraat	0,6
	Gymzaal Windroos	0,9
De Kleine Wereld	Gymzaal Schuttersplein	0,2
	Gymzaal Stalkaarsen	0,5
	Gymzaal Van Egmondstraat	0,5
	Gymzaal Windroos	0,7
	Rappardhal	1,0
Lingewaal College	Gymzalen Omnia College	0,5
	Gymzaal Lingewijk	0,6
	Gymzalen Uilenhof	0,9

De paars gearceerde binnensportruimtes zijn de gemeentelijke binnensportruimtes

Herculesplein 269 | 3584 AA Utrecht | Postbus 85445 | 3508 AK Utrecht
T +31 (0)30 721 02 20 | info@mulierinstituut.nl | www.mulierinstituut.nl